№226 (23.134) • 2015 гъэм щэк үэгъуэм (ноябрым) и 24, гъубж

Тхьэмахуэм тхуэ къыдок І

И уасэр зы тумэнщ ●

adyghe@mail.ru

2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и социальноэкономикэ зыужьыныгъэр зэрекіуэкіыну зэрыщыгугъым и ІуэхукІэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ 2015 гъэм жэпуэгъуэм и 30-м №249-П-П Налшык къалэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм

1. Къэщтэн мы унафэм щІыгъухэу:

2015 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и социально-экономикэ зыужьыныгъэм кърикіуауэ зэкіэ къаб-

2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и социально-экономикэ зыужьыныгъэр зэрекіуэкіыну зэрыщыгугъыр;

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал программэу 2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и республикэ бюджетым къыхэкІ ахъшэкІэ къызэрагъэпэщыну къыхалъхьахэм я

2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэр къэрал (республикэ) ІуэхукІэ зыхуейхэм папщіэ кърагъэшэну продукцэм и лізужьыгъуэхэмрэ куэдагъымрэ я спискэр (адэкІэ къызэрыкІуэр 2016, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм зэрыхуэплъэр).

2. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал властым и органхэм яхуэгъэувын, республикэм и муниципальнэ районхэмрэ къалэ округхэмрэ я щІыналъэ администрацэхэм, хозяйствэ зезыхьэ субъектхэм чэнджэщ етын продукцэ гъэхьэзырынымкІэ, ар къегъэшэнымкіэ, лэжьыгъэхэр егъэкіуэкіынымкіэ (іуэхутхьэбзэхэр гъэзэщіэнымкіэ) зэгурыіуэныгъэхэр щатхкіэ 2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм зэрыхуэплъэм и япэ вариантыр къагъэсэбэпыну.

3. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал властым и гъэзэщ ак уэ органхэм яхуэгъэувын 2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм зыхуэплъэ лэжьыгъэхэр езыхэм я унафэм щІэт предприятэхэм я деж нагъэсыну.

4. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ФинансхэмкІэ и министерствэм хуэгъэувын зыхуэфащэ илъэсхэм ятещІыхьауэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и республикэ бюджетыр щызэхилъхьэкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал программэхэр гъэзэщ Іэным текІуэдэну ахъшэр къилъытэну.

5. Муниципальнэ районхэмрэ къалэ округхэмрэ я щІыналъэ администрацэхэм чэнджэщ етын 2016 гъэм, 2017. 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм зыхуэплъэхэм тету зыхуэфащэ муниципальнэ щІыналъэхэм 2016 гъэм, 2017, 2018 гъэхэм я лъэхъэнэм экономикэмрэ социальнэ ІэнатІэмрэ зэрызаужьынум зэрыхуэплъэр зэхалъхьэу къащтэну икій абы хиубыдэу зэфіагъэкіын хуейхэр езыхэм я унафэм щІэт щІыналъэхэм хозяйствэ щызезыхьэу шы і э субъектхэм я деж нагъэсыну.

6. Мы унафэр зэрагъэзащІэм кІэлъыплъыну и пщэ илъхьэн Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІым.

> Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІ МУСУКОВ Алий

КъБР-м щыщу къэралым и еджапІэ нэхъыфІхэм щІэсхэр Къэрал Думэм щохьэщІэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм хъыджэбзхэмрэ законхэр къыдэзы- кърихьэлІащ Урысей Федерацэм споргъуэм и 18-м УФ-м и Къэрал Думэм къыщащтэ пэшыр зрагъэлъэгъуащ. щыхьэщащ. Студентхэр депутатхэмрэ Абы къыдэкІуэу Къэбэрдей-Балъкъэаппаратым и лэжьакіуэхэмрэ яхуэзащ рым щыщ студентхэр фракцэ щхьэикІи къэралым и Парламентым и лэжьэкіэм шыгъуазэ защіащ. Зэіущіэр къызэрагъэпэщащ Къэбэрдей-Балъкъэрым къыбгъэдэкІыу Къэрал Думэм и депутату хахахэу Быф Анатолий, Геккиев Заур, апхуэдэу КъБР-м и лІыкІуэу УФ-м и Президентым и деж зэпымыууэ щыІэм и къуэдзэ Гыллыев Ахъмэт сымэ.

Сыхьэт зыбжанэкіэ щіалэхэмрэ хэмрэ студентхэмрэ щызэпсалъэм гъэхащ.

щыщу Москва, зэрыщыту Урысейм гъэкl орган нэхъыщхьэм и Іэнатіэхэр тымкіэ и министр Мутко Виталий. Ар щыІэ университет нэхъыфіу 14-м ще- къызэхакіухьащ, депутатхэм я пленар тепсэлъыхьащ федеральнэ мыхьэнэ джэ щІалэрэ хъыджэбзу 64-рэ шэкіуэ- зэіушіэхэр шрагъэкіуэкі икіи законхэр хуэхэм щрагъэблэгъащ. Ди щІалэхэм зыкъыхуагъэзащ икІи къепсэлъащ КПРФ-м и фракцэм и унафэщ Зюганов Геннадий, «Урысей зэкъуэт» фракцэм и унафэщІым и къуэдзэ Савельев Дмитрий, КПРФ-м и фракцэм и унафэщІым и къуэдзэ Коломейцев

Николай сымэ.

зиІэ спорт проектхэр Кавказым зэрыщагъэзащІэм, къапщтэмэ, къэралым иригъэкІуэкІ спорт политикэм ипкъ иткІэ Къэбэрдей-Балъкъэрым игъуэтыну зыужьыныгъэхэм.

Ди республикэм щыщу Къэрал Думэм хэт депутатхэм студентхэм 🏅 къыІэрыхьэнущ. Иджыпсчэнджэщ пыухык ахэр иратащ ик и тук э я къалэн нэхъыщхьэу щалэгъуалэм яф эгъэщ эгъуэн Іуэху псоми тепсэлъыхьащ. Зэјущјэм хэтахэм зэщІыгъуу фэеплъ сурэтхэр Къэрал Думэм и Унэм хиубыдэ Зэіущіэр къызэзыгъэпэща депутат- щіыпіэ нэхъ гукъинэжхэм щызытра-

Газ зыщэхэм я зэхуэсышхуэм

УФ-м и Президент Путин Владимир хэтащ газыр нэгъуэщі къэралхэм езыщэхэм я зэхуэсышхуэу Ираным и къалащхьэ Тегеран щекіуэкіам.

Абы щызэхуэсат дуней псом газу къыщыщІашымрэ щащэмрэ я процент 70-р зей къэралхэм - Ираным, Урысей Федерацэм, Катарым, Хьэрып Эмират Зэгуэтхэм, Мысырым - я унафэщІхэр. Зэхуэсым апхуэдэуи хэтщ Иракым, Къэзахъстаным, Норвегием, Нидерландхэм я ліыкіуэ-

Ираным и президент Раухани Хьэсэн къыщыпсалъэм къыхигъэщащ газу ящэм хагъэхъуэну езыхэр зэрыхьэзырыр, адрей къэралхэри къыхуриджащ а щІыуэпс хъугъуэфІыгъуэм и къыщіэшыпіэщіэхэр я щІыналъэхэм къыщызэрагъэпэщыным егугъуну.

«Газым дунейм щиІэ щі эупщі эм кіуэ пэтми хохъуэ, уеблэмэ щІыдагъэм нэхърэ нэхъыбэу. 2040 гъэм ирихьэлІэу цІыхухэр газу зыхуеинур процент 32-кІэ нэхъыбэ хъунущ, нэгъуэщІу жыпІэмэ кубометр триллионитхум нэблэгъэнущ. Абы Іэмал къитынущ газу тщэм хэдгъэхъуэнымкІэ, къыдэкІуэуи делэжьын хуей хъунущ ар къэгъуэтынымрэ къыщІэшынымрэ», - жиІащ Путин Владимир.

Фунт стерлинг мелард 12 хущ агъу

Инджылызым и дзэм и лъэщагъым хагъэхъуэн мурадкІэ абы иджыри фунт стерлинг мелард 12 хухахынущ.

Апхуэдэу жиlащ а къэралым и премьер-министр Кэмерон Дэвид. Къапщтэмэ, Америкэм абы къыщищэхунущ F-35 истребителым хуэдэу 138-рэ. А Іэщэ лІэужьыгъуэр инджылыз ар-🔵 мэм 2023 гъэм ирихьэлlэу

премьерым къилъытэр «Ислъам къэралыгъуэм» ебэнынырш

♦США-м щагъэлъапІэ зэныбжьэгъухэм я махуэр ♦1905 гъэм Севастополь къулыкъу щызыщІэ хыдзэліхэм зыкъаіэтащ. Лейтенант Шмидт Пётр зи пашэ, большевикхэм къызэщІагъэуІуа цІыхухэм пащхуагъэувырт ТЫХЬЫМ демократие хабзэм тет республикэ къызэригъэпэщыну, цІыхухэр зэхуэсыну, я гуныкъуэгъуэхэр жаlэну хуит ищІыну, лэжьэгъуэ махуэр сыхьэтий фІэкІа хъун

♦1927 гъэм Москва къыщызэІуахащ Опереттэм и къэрал театрыр.

♦1944 гъэм Прибалтикэр Эстониер, Латвиер, Литвар нэмыцэ зэрыпхъуакІуэхэм къаІэщІэгъэкІыжыным теухуауэ советыдзэхэм ирагъэкІуэкІа зауэхэр иухащ. ◆1956 гъэм КПСС-м и ЦК-м

унафэ къищтащ балъкъэр, къэрэшей, къалмыкъ, ингуш, шэшэн лъэпкъхэм я автономиер зэфІэгъэувэжыным теухуауэ.

♦Урыс дзэзешэ цІэрыІуэ, генералиссимус Суворов Александр къызэралъхурэ илъэс 286-рэ ирокъу.

♦США-м и 12-нэ президент, дзэ къулыкъущІэшхуэу щыта Тейлор Закари къызэралъхурэ илъэс 231-рэ ирокъу.

♦Адыгэхэм, Кавказым я тхыдэр зыдж, АР-мрэ КъБР-мрэ щэнхабзэмкІэ щіыхь зиіэ я лэжьакіуэ **По**ловинкинэ Тамарэ къыщалъхуа махуэщ.

♦Совет композитор цІэрыІуэ, РСФСР-м гъуазджэхэмкІэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ Шнитке Альфред къызэралъхурэ илъэс 81-рэ ирокъу. ♦Теленэтынхэр езыгъэкІуэкІ, УФ-м гъуазджэхэмкіэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ, «Урысей телевиденэм и академие» фондым и академик, КВН джэгукІэр къызэзыгъэпэщахэм ящыщ Масляков Александр и ныб-

жьыр илъэс 74-рэ ирокъу. ♦Кинорежиссёр цІэрыІуэ, зи лэжьыгъэхэр Европэм щекіуэкі кинофестиваль куэдым щытекіуа Кустурицэ Эмир и ныбжьыр илъэс 61-рэ ирокъу Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкіэ, Налшык уэфІу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 11 - 17, жэщым градуси 4 - 8 щыхъу-

> *Зыгъэхьэзырар* **ЖЬЭКІЭМЫХЪУ** Маринэщ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Хабзэр сщіэ щхьэкіэ, ирабзэр сіэщіэлъкъым.

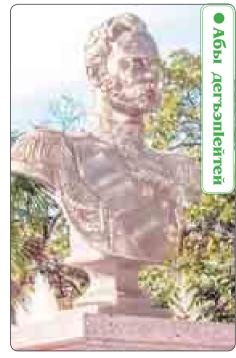
«Ди плъапіз нэхъыщхьэр Урысейр ефізкічэныр аращ»

Пащтыхь Александр Етіцанэм и фэеплъ Сочэ щагъэцващ

Щэкіуэгъуэм и 21-м Сочэ щагъэлъэпащ къалэм и махуэр. Махуэшхуэм ипкъ иткІэ къалэм и Курорт проспектым къыщызэТуахащ урыс пащтыхь Александр ЕтІуанэм и фэеплъ. Къалэм и унафэщІхэм зэрыжаіэмкіэ, Александр Етіуанэм и фіыгъэкіэ иухащ илъэс куэд хъуауэ екіуэкі Кавказ зауэр икіи Александрщ зи фІыщІэр а зэманым щегъэжьауэ Сочэ лъэпкъ зэмылІэужьыгъуэу щэм щ игъу зэрыдэсыр. <u>КъищынэмыщІауэ, абы и унафэкІэ</u> 1861 гъэм урысей мэкъумэшыщІэхэр хуит хъужащ.

«АЛЕКСАНДР ЕтІуанэр, япэрауэ, Сочэ къалэм къыщалъхуакъым, - же-Іэ а Іуэхур и гуапэ зэрымыхъуам тепсэлъыхьу, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ **Хьэфіыціэ Мухьэмэд**. Паштыхьыр ягъэлъэпІэну я мурадмэ, абы и фэеплъыр ар къыщалъхуа Мэзкууи, дунейм щехыжа Бытырбыхуи щагъэувыфынут, Сочэ нэс къамыхьу. МэкъумэшыщІэхэр хуит ищІыжащ жыпіэми, Сочэ нэхърэ а тхыдэ напэкІуэцІыр нэхъ зэмыхьэлІа урысей щІыналъэ бгъуэтынкъым. Сыт щхьэ- плъым кІэ жыпІэмэ, а зэманым зауэм хэта щІегъу. щІыналъэм ар къыщыхэщыххэртэкъым. Кавказым щыІэ щытыкІэр плъагъуу, нобэ Сочэ апхуэдэ фэеплъ щыбгъэувыныр политикэ и лъэныкъуэкІи. шэнхабзэ и лъэныкъуэкІи жыжьэ мыплъэ, мамырыгъэр къызыфІэмыІуэху, тхыдэми хэзымыщІыкІыщэ цІыхущ зи унафэр».

Фэеплъыр къызэlуахыныр зи гупыж, «Урысей щІыхьым и хадэ» проектым илъэсипщІ хъуауэ и унафэщІ Сердюков Михаил апхуэдэ фэеплъу Урысейм и къалэ зэмыл эужьыгъуэхэм 70-м нэс щигъэувакІэщ, иджыри 20-м нэс игъэувыну и мурадщ. Сердюковым мывэ фэеплъхэр къыщІэзыгъэкі Іуэхушіапіэ егъэлажьэ. Псалъэм папщіэ, зи гугъу тщіы Алексан-ХабзэмкІэ и Университетым и мылъкукіэ ящіащ. Хуэбгъэфащэ зэрыхъунумкІэ, абы а «хэкулІ ІэщІагъэм» фейдэшхуэ къыхех: гранитым къыхэщІыкіа, тонниплі зи хьэлъагъ мы фэе- ращ.

и лъагагъыр метрищым

«ЦІыхубэм сыт щыгъуи къытхэтщ лъэпкъхэм я зэхуаку къаугъэ дэлъхьэныр, ахэр щІызэныкъуэкъун щхьэусыгъуэ къзугъуеиныр зи нэрыгъ нэрыбгэхэр, я гукъыдэж игъуэджэхэмкіэ хэкур фіыуэ ялъагъу хуэдэ защіу, - жеіэ Краснодар щІыналъэм и Адыгэ Хасэм и унафэщ Сэхъутэ Аскэр. - Адыгэхэр мин бжыгъэкІэ зыдаукІыхьа а щіыпіэм апхуэдэ фэеплъ щыбгъэувыныр акъылыншагъэ дыдэщ. Дэ абы Іэуэлъауэ гуэр етщІэкІынуи, ди гуапэ мыхъуа а Іуэхур утыку тщІыуэ дыныкъуэкъуэнуи ди мурадкъым, ауэ дызэхуэсу дызэрытепсэлъыхьынум шэч хэлъкъым».

Тхыдэ щІэныгъэхэм я доктор, Урысейм ШІэныгъэхэмкІэ и Академием и др ЕтІуанэм и фэеплъыр Урысейм лэжьакІуэ, этнограф Арутюнов Сергей зэрыжиіэмкіэ, пащтыхьхэм, джыназышхуэхэм, дзэзешэ цІэрыІуэхэм фэеплъ щахуэгъэувын хуейр ахэр къыщалъхуа е щыщіалъхьа щіыпіэхэ-

«Пэжщ, Александр мэкъумэшыщІэхэр хуит зыщІыж унафэ къыдигъэкlащ, ауэ и щхьэ хущымыт мэкъумэшыщІэ игъащІэм Сочэ дэсакъым. Абы къыхэкІыу, гурыІуэгъуэкъым фэеплъыр а къалэм яхьын хуей щІэхъуар. Александр и ІэдакъэщІэкІхэр ямылейуэ шІэбгъэшІэрэшІэн шхьэусыгъуэ а Іуэхум щынэрылъагъукъым», - жеlэ щlэныгъэлlым.

ХыІуфэІус адыгэхэм я Хасэм и тхьэмадэ Кіэкіыхъу Мэжиди и гуапэ хъуакъым шапсыгъхэм, убыххэм, шэрджэсхэм лъэпкъгъэкІуэд езыщІылІа пащтыхым фэеплъ зэрыхуагъэувар. «Махуэ зыбжанэ ипэкІэ хъыбарыщіэхэм къату зэхэсхауэ аращ фэеплъым и Іуэхур. Абы дунейм адыгэу тетым я мыарэзыныгъэ къызэришам шэч хэлъкъым. Ди адэжьхэм я лъыр щагъэжа щІыналъэм апхуэдэ фэеплъ щыбгъзувыныр къемызэгъ дыдэщ. Дэ зыдгъэхьэзыркъым абы къаугъэ гуэр къидгъэкІынуи, абы щхьэкІэ зыгуэрым дыпэщІэувэнуи, ауэ апхуэдэ Іуэхухэр, япэрауэ, хабзэм тету, етІуанэрауэ, зи жагъуэ хъункІи хъун щыізмэ ущізупщізурэщ зэрызэфізб-гъэкіын хуейр», - жиіащ Кізкіыхъум. Тхьэмадэр зэреплъымкіз, ар ягъзувын и пэ къихуэу адыгэхэм ечэнджэщами ягъэ кІынутэкъым. «Александр пащтыхыыр тхыдэм хэта цІыхущи, фэеплъ хуэбгъэувыну къилэжь къыщІэкІынщ, ауэ къалэр зи хэку адыгэшэрджэсхэр дышымыІзххэ хуэдэ, нэмыплъ къыщІыдатын

«Шэрджэс парламент» жылагъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэу щыта Хьэпай Іэрамбии арэзыкъым лъэпкъ псо зыгъэкІуэда Александр ЕтІуанэм фэеплъ зэрыхуагъэувамкІэ. «Дэ ди Іуэху еплъыкІэр зыми къридзэркъым. Бытырбыху щыхуэвгъэув, Іэмал имыІэмэ, ауэ Кавказым адыгэхэр ивгъэкъэбзык жи у илъэситІрэ ныкъуэм ди Хэкум дизыгъэкІуэдыкІа пащтыхьым сэ фэеплъ хуэфащэщ жысlэркъым», - жеlэ Іэрамбий. - Ар лъэпкъ псом пщІэ зэрыхуамыщІым и щыхьэтщ. Кавказыр зыхъумахэм зы фэеплъи хуагъэувакъым», - пещэ Іэрамбий.

Къызэрыхэдгъэщащи, адыгэ жылазэгухьэныгъэхэми нэрыбгэ щхьэхуэхэми я мурадкъым а Гуэхум Ізуэлъауэ гуэркіэ пэджэжыну. Ауэ хабзэ щызекіуэ дунейм ущыщызэдэпсэукіэ, «Ди плъапіэ нэхъышхьэр Урысейр ефіэкіуэныр аращ» жиіэу зытептхэ фэеплъыр щыбгъэув къэралми ар зыхуэбгъэув цІыхуми нэхъ яхуэфащэу къэтлъытэ къудейщ цІыхугъэ хэлъу узэдекІуэкІыныр.

ЧЭРИМ Марианнэ.

Бандэ гупыр зэтраукІэ, лагъымхэр щащІ щІыпІэр зэтракъутэ

федеральнэ къулыкъущ ап омрэ Уры- хъыбархэм ятепщ ыхьмэ, ахэр елэжьу сейм и МВД-мрэ я лэжьакІуэхэм вэсэ- щытащ Сирие Хьэрып Республикэм махуэ ирагъэкіуэкіащ «Ислъам къэралыгъуэ» дунейпсо террорист зэгухьэ- папщіэ республикэм щыщхэр къэгъэныгъэм и телъхьэу Къэбэрдей-Балъ- дэlуэным. къэр Республикэм щыІэ гупыр къзухъуреихьынымкІз лэжьыгъэхэр. Бгы лъапэхэм хүэзэ мэзылъэ щІыпІэм зыщагъэпщкіуу къыщіэкіащ щіэпхъаджащІэ 11-м. Ахэр хабзэхъумэхэм Іэщэ яІыгъыу къапэщізуващ икіи яіэщіэ- загъэхьэзырырт. кІыну хуежьащ. Ауэ абдеж щрагъэжьа

зэхэуэм псори хэкІуэдащ.

Урысейм Шынагъуэншагъэмкіэ и комитетым и оперативнэ штабым иіэ щыгъэуват, езы хэщіапіэр къэтеррористхэм я лъэныкъуэу щызэуэн

> Абы къыдэкіуэу бзаджащіэхэм Кавказ Ищхъэрэм и щІыналъэ зэмылізужьыгъуэхэм щІэпхъаджагъэхэр щызэхащІыхьыну, ціыху зэхыхьэпіэу щыт щІыпІэхэм лагъымхэр къыщагъэуэну

Мэзым къыщагъуэта щІыунэм лагъым ІэрыщІхэр щызэпкъралъхьэрт. Террорым пэщіэтынымкіэ лъэпкъ Абы и екіуэліапіэхэм лагъымхэр

гъуэтыгъуейуэ яухуат. Зэхэуэр щекіуэкіа щіыпіэм іэщэу, шэуэ куэд къыщагъуэтащ. ЩІыунэм щІэлъа лагъыми 2-р ягъэ эпхъуэ зэрымыхъунум къыхэкІыу абдеж къыщагъэуащ.

КъызэрыгуэкІ цІыхухэм, апхуэдэу хабзэхъумэ органхэм я лэжьакІуэхэм ящыщу зыри хэкІуэдакъым, уІэгъи хъуакъым.

Йджыпсту мы Іуэхум ехьэліауэ зыхуэфащэ оперативнэ, зэхэгъэкІыныгъэ лэжьыгъэхэр ирагъэкІуэкІ.

Террорым пэщіэтынымкіэ

лъэпкъ комитет.

• Налшык

Жыг къэс унафэ щхьэхуэ

Къалэ кіуэціым жыгхэр Жыгыр щхьэзыфіэфіагърэ къаіэт.

ЩІЫПІЭ администрацэм ПсэупІэ-коммунальнэ хозяйствэмрэ зэlузэпэщыныгъэмкІэ и управленэм къыщызэбгъэпэщын хуейщ. Жыг къэбгъэуэну хуит ущаджэлэнкіэ шынагъуэ щыіэзэрышытам хуэдэу зэрымэ нэхъ дахэж зэрыпщІыным яужь уитын хуейщ.

Дэтхэнэ зы жыгми хуэдеж макІуэри, жыгыр зэран Абы щыгъуэми, зыхуэхъур хэтми е сытми щІыкІар зэрыхъуар 333-рэщ. Гъум. шызэхагъэкІ. абдежым

ириупщІыкІам и пІэкІэ нэ-

гъэсэжынущ. щыр ар езыр-езыру къэ- илъэсым хузэхалъхьэ про- щапіэхэм гъэзауэ унафэ пыухыкlа щlыхьэху зэхуэмыдэхэм щы- шык зэрыгушхуэ и «фащэ къащтэн ипэ, абы папщlэ зэхуашэса цlыхухэм я къа- удзыфэр» нэхъри зэрыдкъызэрагъэпэща гупыр (ко-рукіэ. 2015 гъэм къалэм гъэдэхэным, абы Іэмал миссэр) ар здит щІыпІэм жыгыщІэу 1144-рэ щыхасащ. зэриІэкІэ лей зэредмыхыирауп-

- Администрацэр сытым

уэ, и теплъэр дахэ зыщІ, щхъуантІагъэр зэтезыІыгъэ жыгхэмрэ къуацэхэмрэ я бжыгъэм зэрыкІэрамыгъэхуным, - къыхегъэщ ищхьэкІэ зи гугъу тщІа управленэм и унафэщ Ашэбокъуэ Анзор. – Абы папшІэ тхузэфІэкІ къэдмыгъанэу <u>щиупщІыкІыным теухуа</u> кІэ ибупщІыкІыну хабзэм дэ къытщохъу. Дыкъэзыу-псалъэмакъ Налшык хуит укъищІыркъым. Ар зы- хъуреихь Іэгъуэблагъэр Іэгъуэблагъэр **щыпсэухэм щІэх-щІэхыу** лэжьым администрацэр егъэфІэкІуэным хуэунэтІаахъшэкіэ етхьэкъунущ икіи уэ, мы гъэм администрацэм и къарукІэ Налшык гъуэщ шхъуант агъэ (жы- Іуэхугъуэ зыбжанэ щедгъэгыщіэ е къуацэ дахэ) хри- кіуэкіащ: ціыхухэм зыщагъэпсэху, жыгхэр гуэрэн Налшык жыгыу щрауп- дахэу щызэхэт щІыпІэхэм зэригъэувымкіэ, Налшык щіыкіам е къыщыхатхъам я ящыщу щы зэдгъэпэщыокругым жыг щибупщІы- бжыгъэр зыхуэдизыр гъэ жащ, автомобилхэр нэхъ кіын папщіэ, абыкіэ хуит къэс къапщытэ. Икіи а гъэм щызэтрихьэ уэрам зыбузыщі тхыль езым и деж яфіэкіуэдам нэхърэ хуэдэ жанэм зедгьэубгъуащ, мазыбжанэкіэ нэхъыбэ хасэ- шинэ гъэувыпіэщіэхэр абыжын хуейуэ къыкІэлъыкІуэ хэм къыпэгъунэгъу ІуэхуедгъэщІащ. граммэм хатхэ. Апхуэдэу ЖытІа псори къризэщІэмэщ е абы и Іэгъуэблагъэм 2014 гъэм, щхьэусыгъуэ зэ- дубыдэжу къыхэдгъэщынщІыпІэр зэрагъэдахэ лэ- хуэмыдэхэм къыхэкІкІэ, щи, республикэм и къалажьыгъэхэр щрагъэкІуэкІ- къалэ округым щрауп- щхьэм, щхъуантІагъэм зэмэщ. Абы щыгъуэми, а щІыкІа жыг 487-м я пІэкІэ рызыщедгъэубгъунымрэ шіыпіэм иіа щхъуантіагъэр зэман кіэшіым къриубыдэу удз дахэхэр адэкіэ-мыдэкіэ 1395-рэ хасэжащ. Абы щы- зэрыщыдгъэт ысынымрэ зэтебгъэувэжыным, уеблэ- щу, 985-р щхъуантІагъэм хуэгъэзауэ япэм диla lyэху кіэлъыплъу Налшык дэт бгъэдыхьэкіэм фіы и ІуэхущІапіэм (Горзеленхо- лъэныкъуэкіэ зедгъэхъуэзым) щылажьэхэм, 410-р - жащ. Ар кърикІуащ Нал-

дежи ерыщу яужь итщ къа-

лэм къабзафэ къытезыгъа-

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

ным сытым дежи дызэрегу-

• Дзэлыкъуэ шІыналъэ

ХадэхэкІ къабзэ

Дзэлыкъуэ щІыналъэм къыщагъэкі кіэртіофыр зыхалъхьэ щымыіэу куэд щіауэ къокіуэкі. Апхуэдэ щіэўпщіэ зиіэ жылапхъэфІыр зэрихъумэнымрэ ар зэрыригъэфіэкіуэнымрэ хущІокъу нобэ а Іуэхум елэжь «Зольский карто-фель» ООО-р.

АБЫ зэгурыІуэныгъэ ярищІылІам тету Урысейм и жылэгъэкі зыбжанэм я кіэртіофыр къы Іэрохьэ. Ди щ ІыпІэм сыткій езэгъ жылапхъэ хэплъыхьахэмкІэ абы дяпэкІэ къызэригъэпэщыфынущ ди республикэми гъунэгъу щІыналъэхэми я мэкъумэш ІэнатІэ куэд. Мы зэманым ООО-м нэхъ зытригъащІэхэм ящыщщ «Жуковский» «Беллароза», лІэужьыгъуэхэр. Мыбыхэм я дэтхэнэми зы гектарым хуэзэу центнер 400 - 500 къуат, зы напіэм кіэртіофи 9 10 къыщыщІэкІ щыІэу. ХадэхэкІ къабзэлъабзэ

цІыхум яІэрыгъэхьэным телажьэ ІуэхущІапІэр зыхуеину мэкъумэш техникэкІэ хъарзынэў къызэгъэпэщащ. Абыхэм ящыщщ кІэртІофыр кІэрыхуншэу икІи имыуІэу къызэратІыж «Гримме» комбайныр. Мыр Германием оаиныр. къыщащэхуащ. **ШЭРЭДЖ Дисэ**

Заманыр екијш, екијныгъар зыкуафаща

lasa Кіуащ Бетіал Усакіуэ щэджащэ, щіэныгъэлі, зэдзэкіакіуэ

Усакіуэ, щіэныгъэлі, зэдзэкіакіуэ Кіуащ Бетіал Ибрэхьим и къуэр 1920 гъэм щэкіуэгъуэм и 23-м Аруан щіыналъэм хыхьэ Дохъушыкъуей (иджы Старэ Шэрэдж) къуажэм къыщалъхуащ. Пэщіэдзэ еджапіэр 1933 гъэм къиухащ. Псыхуабэ педрабфакыр (1936), иужькіэ а къалэм дэт Къэбэрдей-Балъкъэр пединститутым бзэмрэ литературэмкіи тхыдэмкіи и факультетитіыр къиухащ (1940). А гъэдыдэм езым и лъэlyкlэ Къуэкlыпlэ Жыжьэм, Примор крайм и Совет Гавань щІыналъэм хыхьэ Нельман курыт еджапІэ №2-м кІуэри, абы и унафэщіу икіи урысыбзэмкіэ егъэджакіуэу щылэ-жьащ. Абы щыізу Хэку зауэшхуэр къэхъеящ. 1941 гъэм езыр щіэлъэіури фронтым кіуащ. Ар куэдрэ уіэгъэ хъуащ, сэлэту щІидзэри, капитану иухащ. Хахуагъэрэ ліыхъужьыгъэрэ къигъэлъагъуэу зауэм хэтащ, ліыгъэм и дамыгъэ нэхъ лъагэ дыдэхэм ящыщхэр къыхуагъэфэщащ.

1947 гъэм дзэм къыхэкІыжащ. Нэмыцэбзэр фІыуэ зэрищІэм къыхэкІыу, советыдзэм хэту Германием къагъанэри, Лейпциг къалэм и администрацэм щіэныгъэ Іуэхухэмкіэ и инспектор къулыкъур щигъэзэщіащ, Москва бзэ щіэныгъэхэмкіэ институтым и аспирантурэр къыщиухащ. Щалъхуа щІыналъэм 1947 гъэм къэкіуэжащ. Ди щіэныгъэхутэ институтым, Тхакіуэхэм я союзым, «Къэбэрдей» альманахым и редакцэм щылэжьащ.

И усэ зыбжанэ зауэм и пэкіи къытрадзат, ауэ и зэфіэкіышхуэр нэхъ нэрылъагъу щыхъуар Москва щыщеджа илъэсхэрщ. КІуащым ди усыгъэм къыхихьащ абы хэмыта ритмхэмрэ рифмэхэмрэ. Усэр букъуэдиин, бгъэпсын папщіэ иджыри къэс къамыгъэсэбэпа іэмал куэд адыгэбзэм щэхуу зэрихъумэр наіуэу къигъэлъэгъуащ. Усэу куэд дыдэ, поэмэхэр итхащ. Езыр псэууэ щхьэхуэу дунейм къытехьар тхылъ цІыкІуитІ къудейщ зыр адыгэбзэкіэ, адрейр урысыбзэкіэ: «Си гъащіэм и гуащІэ» (1950), «Салам» (1955).

1957 гъэм накъыгъэм и 1-м, и ныбжьыр илъэс 37-м иту, ар дунейм ехыжащ. Бетlал щыщlалъхьащ Налшык

↑ Р СЭ ЗЭИ слъэгъуакъым, псэм щызу, Азызгъэнщіу и макъ гуакіуэм седзіуэну къысхуихуакъым. Мы дунейр щибгынам япэ лъэбакъуэхэр гъащіэм хэсшиеу арат. Итіани, сэ соціыху Бетіал. Соціыху, и тхыгъэ уахътыншэхэм ятхьэкъуа, ахэр зи гум щызыгъафІэ, абыхэм иригушхуэ, ирипагэ дэтхэнэ зыми хуэдэу. 1957 гъэ... А илъэсым дунейм къытехьа-

хэм дэнэ щащіэнт ди лъэпкъым гуауэшхуэ къызэрылъэlэсар, хэщІыныгъэшхуэ зэригъуэтар! Хьэлъэт а гъэм и накъыгъэ мазэр. Абы щыщу БетІал къыхуепсар зы махуэ закъуэщ - накъыгъэм и 1-рщ. Илъэс 58-м щІигъуащ КІуащыр къызэрытхэмытыжрэ, ауэ абы и цІэм, и Іэужь дахэм сыадыгэщ жызыІэ псори ину ирогушхуэ. Сыту жыпІэмэ, лІыгъэрэ хахуагъэкіэ псыхьауэ къигъэщіа гъащІэ мащІэр иухыху зыхуэпсэуари зыхуэлэжьари цІыхубэрщ, и лъэпкъымрэ и адэжь лъахэмрэщ. И ІэдакъэщІэкІ мыкІуэдыжынхэр и гуащіэм и фіыпіэщ, акъыл жанрэ гупсысэ узыншэхэмкіэ гъэнщіа и лъагапіэкъигъэхъуапІэщ, къыщІэна тхыгъэхэр гъащІэм и гъуджэщ, зэманым пэджэж и тыгъэ уасэншэщ. Ахэр апхуэдизкіэ образнэу, екіуу, Іэзэу зэхэухуэнащи, и гурыщіэхэр гукъинэж псалъэкіэ зыхуиіуатэр уи закъуэу къыпщохъу, псоми яхуэгъэза пэтми. И тхыгъэхэм я лъабжьэр, я къигъэхъуапІэр, я купщІэр къызыхихыр гъащІэрт, уэрэду щыіэм я нэхъыфіри езы гъащіэм къызэрилъхум ардыдэмкІи щыхьэт техъуэрт. Абы и усыгъэхэр лъэпкъым и гум илъщ, и псалъэ нэсхэр щІэблэми я псэм хэлъщ. Аракъэ усакіуэ насыпкіэ зэджэжри! Пэжым пищі щыіэтэкъым Бетіал. Ліы

хъыжьэми, акъыл тІыса зиІэ цІыху нахуэт.

Зэманыр екіущ, екіуныгъэр зыхуэфащэ Лъэпкъ пагэм сэ нэчыхькіэ сыхалъхуаш. ХабзэфІ и хейм си Іэгу кърилъхьа Іэщэ Згъэзэшмэ, сэ зинэкіэ сыкъалъхуащ,

- щитхыгъащ Klyaщым Берлин къалэм 1945 гъэм.

Ар ящыщщ адыгэ джэгуакіуэ ціэрыіуэхэм ябгъэдэлъа художественнэ къарур. пасэрей усэ гъэпсык Іэр, абы и хабзэ, и щапхъэ гъуэзэджэхэр зыхъумахэм, ди бзэм и ІэфІыпІэр къыщІэзыгъэлъахэм, шэрыуэу къэзыгъэсэбэпахэм. Дауи, аращ гущіэм шигъафlэ и гупсысэхэр лъэпкъ усыгъэм и хабзэм тету езым и хъэтІкІэ ипсыхьын щІыхузэфІэкІар. БетІал и поэзием хьэл нэхъыщхьэ хуэхъуахэр и усэхэм наlуэу икlи ІупщІў къахощ:

Зэман блэк ахэм я бэлыхьым Уи тхыдэр пасэу къыдохъей, Гъащіэфі шіэблахэм я гъуэгу кіыхьым Уи бын тек акъым, Къэбэрдей!...

Къуэш пэж и къамэу, щышынагъуэм Пхуэхъуащ уэ телъхьэ Урысейр, Гъуэгуит ппэщытым я хэдэгъуэм Хэпхащ нэхъ захуэр, Къэбэрдей!...

Гупсысэ куукІэ гъэнщІауэ псалъэ шэ-

qезырА зэрыгушхуэ

адыгэ лъэпкъ щэнхабзэр.

ціэмрэ и пщіэмрэ зэи мыкіуэдыжынщ. Дунейм тетыху щыхымрэ, нобэр къыздэсым яхуэіуэтэщіыркъым абы хэлъа цІыхугъэмрэ ліыгъэмрэ. Апхуэдэ хъыбар къэзымыІуэтэж яхэткъым усакіуэ телъыджэм и ныбжьэгъуахэмрэ и лэжьэгъуахэмрэ - ар зыцІыхуу щыта дэтхэнэми. Нэхъыжьми нэхъыщІэми бзэ къахуэзыгъуэт, я пщІэр зылъытэф ціыхушхуэт Бетіал, и нэмысрэ и щэныфіагъкіэ, и акъылрэ и щіэныгъэкіэ ціэрыіуэ хъуауэ. Куэдым къызэрацІыхум ирипагэ, зи щхьэр япэ изыгъэщхэм ящы-щакъым КІуащыр, гу лъитэххэуи къыщІэкІынтэкъым езым и уасэм, и напщІэм телътэкъым ар - апхуэдэращ ціыхум я гум фіыкіэ къинэр, ящымыгъупщэр.

ШІэныгъэшхуэ зыбгъэдэлъа цІыхущ КІуащыр. Тхыдэр, бзэр, литературэр, lyэрыlуатэр куууэ зэриджам щыхьэт тохъуэ абы къызэринэкlа щlэныгъэ лэжьыгъэхэр. Нало Заур зэритхымкlэ, Бетlал и анэдэлъхубзэм нэмыщl бзэ зыбжанэ ищіэу, лъэпкъ куэдым я щэнхабзэм куууэ щыгъуазэу щытащ. Аспирантурэм щыщІэса илъэсхэми, иужькій Кіуащым къаруушхуэ ирихьэліащ адыгэ іуэрыіуатэр джыным, ар зэхүэхьэсыным, къыдэгъэкІыным. Куууэ зыщыгъуазэ адыгэ ІуэрыІуатэр абы лъабжьэ хуищІащ и усыгъэ купщІафІэ зыбжанэм («Си псыхъуэ гуащэ», «Нартхэр», нэгъуэщІхэми). БетІал и япэ тхылъыр, «Си гъащІэм и гуащіэ» зыфіищар, 1950 гъэм къыдэкіащ. Абы щызэхуихьэса усыгъэхэм я нэхъыбапІэр щитхар аспирантурэм

<u>КІуащ БетІал и усэри, и цІэри, и щІыхьри ди тхыдэм</u> щыщІэса илъэсхэрщ. Апхуэдэхэщ «ХамэщІым» циклым мыкТуэдыжын щыхъуащ, абы и гуащТэм егъэбжьыфТэ хыхьэ усэ хьэлэмэтхэр («Нил гъатхэм», «Самум», «Хьэрыпхэм я лъэщкІэ», «Англичанинхэр», «Мэжджытым», «Феллахыр мэщакІуэ», «ЧэбакІуэхэр». Абы щыгъуэщ «Шагъдий», «Розэ», «Си псыхъуэ гуащэ», «Ин-ЛІЫ НЫБЖЬ къимыгъэщіами, Кіуащ Бетіал адыгэм и дыгъуэщ «Шагъдий», «Розэ», «Си псыхъуэ гуащэ», «Ингъуэщ къыщіинэн гуащіэ къызэринэкіащ, лъэпкъыр зэрыпагэ хъугъуэфіыгъуэщ абы и іздакъэщіэкіхэр, и турэм щіэсущ Бетіал и усыгъэ нэхъ піащэ дыдэри - «Джониті» поэмэр щитхар. Зи ціэ къитіуа усыгъэхэм я закъуэзауэ гуащІэм щыхэтами, лэжьыгъэ ІэнатІэ щыбгъэдэтами къым а зэманым КІуащым и къалэмыпэм къыщІэкІар (и - Бетláл зы махуи игъэпудакъым адыгэлlым и пщlэмрэ и щlэныгъэ лэжьыгъэхэм я гугъу умыщlыххэми) - зауэ нэужь илъэс зыщыплым абы и Іэдакъэ къыщІэкІащ и пшыналъэм и фІыпІэр. «Си гъащІэм и гуащІэ» усэ тхылъыр дунейм къытехьа нэужь, ди литературэм усакІуэ телъыджэ къызэрыщІэтэджар наІуэ хъуащ - езым и макърэ зыми хэмыгъуэщэн хъэтірэ зиіэ усакіуэ щэджащэ! Дунейм ехыжын ипэтуэктэ Бетгал и къалэмыпэм

къыщІэкІащ мыпхуэдэ сатырхэр:

ДыгъэфІ махуи жэщ мазэгъуи Сызыщышынэр зыщ: «ИщІэгъа щыІакъым щІагъуи, ЛІащ, дыхуэарэзыщ», -Схужыпіэнырщ, си лъэпкъ мащіэ: Ар си лІэн тІэунейщ. Уэ Іумпэм умыщі си гуащіэр, Сэ уэ сырыуейщ.

Нобэ зыми шэч къытрихьэжыркъым: КІуащ БетІал и гуащІэр адыгэ литературэм и фІыпІэщ, лъэпкъыр зэрыгушхуэ, зэрыбжыыфіэ гуащіэ къызэринэкіын хузэфіэкіащ усакІуэ телъыджэм.

> КЪЭРМОКЪУЭ Хьэмид, КъБР-м щэнхабзэмкіэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ.

Стхар си макъкІэ вджы

Литературэ-поэтикэ композицэ

рыуэхэм яшэщІ мы усэр апхуэдизу гум йогъэбыдэ. ЗытеухуакІи, и гъэпсыкІэкІи, и къэјуэтэкіэкіи мы усэр абы поджэж:

Іуащхьитхур зекІуэлІхэу щыхасэу Хэку дахэм Марие щалъхуащ, Гу хейкіэ зэ теплъэр еуасэу Псэ хэтхэм нэхъ къабзэу къэхъуащ... Шу жэрхэм я хэкум и гуащэ, Гу щабэщ Марие - тхьэ шыпхъу, Уэ лІым и лІыгъэн уи гуращэт, Пщэдейм хуаукіауэ гъэлъэхъу. («Шу жэрхэм я хэкум и гуащэ»)

УсакІуэр икъукІэ гумызагъэщ, лъэпкъым и блэкlам, къикlya гъуэгуанэ кlыхьым, а лъэхъэнэ гугъум хузэфІэкІам ирогушхуэ, уеблэмэ иропагэ.

Шы фіалъэм щіыгур игъэгызу Уи хэку бий гуартэ къихьэрейт, Ажал пшыналъэм бгыр дэзгызгыу, ПлІырт зэмыджахэр, Къэбэрдей! («Къэбэрдей»)

Сэ си лъэпкъ мащІэр ууври, Уэ-ри-рэ, ри-рэ! Къэнжал зы тхыдэ лъыкІэ тептхащ! Къэнжал зы тхыдэ лъыкІэ тептхащ! («Темрыкъуэ» кантатэм щыщ арие)

.Фэрщ иджы дзыхь щІыпіэу сиіэр, Къыфпэщытщ гъуэгу ин, Фех ищхъэрэ, схуэфкъуз и Іэр, Абы хулъэкІынш И дамабгъуэм щІигъэувэнуэ ЯупцІэн Къэбэрдейр; ЖефІэ дэ дыгуэувэнуэ Абы дызэрыхуейр!

(«Темрыкъуэ и арие»)

Лъэпкъым и блэкІар, и тхыдэр куууэ зэриджам, а зэман хъыжьэм Урысеймрэ Къэбэрдеймрэ зэрызэкъуэувам иІа мыхьэнэр фіыуэ къызэрыгурыіуэм и щыхьэту, щіэ уэрэдщ. Аращ и жыіэкіэ-къэіуэтэкіэ Кіуащым мы усэхэм лъабжьэ яхуищіар куэдыкіейхэм я жыпхъэхэм Кіуащым лъэпкъым, лъахэм и щхьэхуитыныгъэрщ, зыузэщІыныгъэрщ, а лъапІэныгъэхэм хэкіыпіэ яхуэхъуа Іуэхугъуэ пыухыкіахэрщ.

Мы дунейм и къэхъугъэ псоми БетІал и гур хузэІухат, нэхугъэм хуэнэхъуеиншэт, ІэфІыр куууэ зыхищІэрт, зауэ-банэр и бийт, мамырыгъэр иІэтырт, хэкум псэкІэ хуэусэрт, гурыщіэ къабзэхэр и щіасэт. Гъащіэ мащіэми, Тхьэшхуэр абы куэдкіэ хуэупсат, армыхъуамэ, апхуэдизым хунэсынтэкъым, зэманым декlуу къэпсэунтэкъым, и псалъэхэр лъэпкъ «фащэкіэ» хуэпсыхьынтэ-«Псэмрэ бзэмрэ зэтІолъхуэныкъуэщ», - жиlэгъащ урыс усакlуэшхуэ Маяковский Владимир. А пщалъэмкІэ убгъэдыхьэмэ, КІуащым псэкІэ къигъэщІа усыгъэ хьэлэмэтхэр пшыналъэ дахэу зэщІожьыуэ. Абыхэм къахотэджыкІ гъащІэм, зэманым пэджэж гупсысэ узыншэхэр, ем нэлат езых, фіымрэ дахагъэмрэ зыгъафіэ, гумрэ псэмрэ зыгъэушэ усэхэр. Аращ ахэр щІзуахътыншэр

Адыгэ ІуэрыІуатэмрэ тхыбзэмрэ зэпызыщіа усакіуэ щэджащэ Пащіэ Бэчмырзэрэ зи гъукіэгъэсэну къилъытэу щыта ЩоджэнцІыкІу Алийрэ жьантІэр ялъимыгъэсатэмэ, Іыхьэлейуэ пщіэ яхуимыщіатэмэ, ар Кіуащ БетІалтэкъым.

Бэчмырзэ пащ абгъуэ, народым и къан! Уи пшынэр бзэрабзэу къыдокіыр Нартан. Бийм псалъэ хуэбгъазэм зыкъетыр,

УщийкІэ узэтэм ухуохъур шагъдий. Уи псэр ціыхубэм иджы зэіэпах, Народым уи макъыр, укъэтми, зэхех. Бэчмырзэ пащ абгъуэ, народым и къан! ЩІыхь хуещІыр уи лъахэм

уи лъхупІэ Нартан. («ПащІэ Бэчмырзэ»)

мэдий.

Пасэрей адыгэ усэм и шыфэлІыфэр, и хуэбылІэри, зыщумыгъэнщІу шІэщыгъуэщ, хабзэхэр, и щапхъэ гъуэзэджэхэр Бэчмырзэ къытхуиІуатэм и мыхьэнэр нахуапІзу щІе- дидежкъызэрихьэсам, дибзэми ІэфІыпІэр, и къарур къыщ игъэлъэфу, и шэрыуагъэр, и гуащІэр телъыджэу абы игъэбзэфу зэрыщытам Бетlал егъэлеяуэ иригушхуэрт.

> ЛІым и гъащіэр къызэрабжыр Илъэс бжыгъэкъым, ЛІым гъэ бжыгъэуэ къыхуабжыр Ищіа Іуэхурщ ліым. Уэ блэжьахэм пэплъытынкІэ Бгъэщіа гъащіэр ціыкіущ. Гъэкіэ ціыкіуми, ар Іуэху щіэнкіэ Ин пщіащ. Щоджэнціыкіу... («ЩоджэнцІыкІу

еплІанэ Іыхьэм щыщ)

«Псэ зиІэм уахътыи иІэщ». Ар хабзэу гъащіэм къыдокіуэкі. Уи Іыхьлы-благъэ піэщіэкІыныр гуауэщ. Лъэпкъыр зэрыпагэ, зыгъэин цІыхушхуэ пфІэкІуэдынри ещхьыркъабзэу хьэлъэщ. Къэбэрдей литературэм и лъабжьэр зыгъэтіылъа ЩоджэнцІыкІу Алий и натІэ хъуам КІуащыр игъэгумэщІырт, гуузу кІуэдами, псэууэ фІэкІа къилъытэртэкъым, лІыхъужь уэрэди хуигъэфащэрт. Езым и макъкіэ хуэусэныр и къалэнышхуэ дыдэу къилъытэрти, абыкІи щІыхуэ къытенакъым.

ЛІыгъэмрэ цІыхугъэмрэ зехьэгъуафІэкъым. КІуащыр адыгэгу зыкІуэцІылъ, къэзылъхуа лъэкъым хуэфащэ, мурадыфІхэр зи гуращэ усакіуэ лъэщт. И къалэмыр шабзэ бзэпсэу шэщІати, и гур щыпэщхэм деж мыубзэщхъуу игъабзэрт, лъахэм, лъэпкъым, мамырыгъэм, дуней телъыджалъэм мамыры вэм, дуней тельыджальэм майсэ жану хуйгъэусэрт. «Си хэку», «Шэрэдж», «Іуащхьэмахуэ». «Индыл», «Си лъахэр», «Май», «Бжьыхьэ», «Сопсэу сэ зыми езмыщІзу зэран», «Уэрэдыр фадэм къыхэкІыркъым», «Уэс», «Мамырыгъэ», «Пщэдджыжь», «Гур зыщІэхъуэпсым Іэр лъреІэс» усэхэр, нэгъуэщІхэри псэм ехуэбылІэ къуэпсыбэ дахэу и Іэпкълъэпкъ лъынтхуэхэм щызекіуэ «макъамэм» къигъэщіа гукъригъэтІэса едзыгъуэ хьэлэмэтхэр щІэшэрыуэр, щІэжаныр, поэтикэ къару щІахэ-

Лирик нэсу щымытамэ, а жанр гъэф ам и уэрэдыр езым и макъкІэ хуэшэщІынтэкъым, гъащ о хьэлым и нэщэнэхэм хуэмыфіамэ, гушыіэ къабзэхэр и гум щигъэфІэнтэкъым. Дуней къэхъугъэхэр фІэлъапіэт, дахагъэр зэтезыіыгъэ фіылъагъуны-гъэм и къарур псэкіэ зыхищіэрт. Дыгъэм, мазэм, удз гъэгъам, къуршхэм, мэзхэм, псыежэххэм, уэгум, щІылъэм, цІыху насыпым гуапэу яхуэусэрт

Къыхуиухар мащІэми, зыхалъхуа зэманым декіуу псэуащ Кіуащыр. И натіэм къритхар кърихьэл эхункі э еш ищі акъым. Дуней хысыджым и хыуалъэм щысхьыншэу куэдрэ щиупскіами, къэлэнджакъым, ліыгъэм, хахуагъэм ипсыхьауэ а псор къызэринэкіащ, адэжь лъахэм, лъэпкъым, дахагъэм, гухэлъ къабзэм, ныбжьэгъу пэжхэм и гуащІэ хьэлэлыр щхьэузыхь яхуищІащ.

Си хэкууэ дыщэ губгъуэ, Къэхъугъэм и епэр, Кавказым щынэхъ фіыгъуэ, Дохьэхыр птеплъэ нэр!...

(«Си хэку»)

НэхулъэфІ узыншэу укъекІамэ, Сэбэп ухъупхъэр уигу игъэлъ; Плъэкі псор уи лъахэм хуумыщіамэ, УкІытэ; жэщ хъуам, умыгъуэлъ.. («Зэманыр ІуэхукІэ зыгъэнщІыфыр»)

Плъагъунщ а псори, щІэ уэрэдуэ, И макъыр гъащІэм зэхэпхынщ,

Дияуэ си нэр, гъэпшкіуа плъыруэ Абы уеплъыху уэ сыноплъынщ.

(«Къытехьэ бгыпэм»)

Уфіщ, пщыхьэщхьэ, махуэ кіуам Къепхьэліам и хъер, Гуащі эдэкі ыр ефіэкі уам ЩІегъуэжынщ мыхъейр.

(«Пщыхьэщхьэ») ГуфІ уэрэдыр хуейкъым фадэ, -

Гъ́ащі́эр дахэу мэусэф, Даіуэ, лъэщуэ мауэр уадэ, Уэ макъамэр тегъэпсэф. («Уэрэдыр фадэм къыхэкІыркъым»)

Сэ солъагъу гу тхьэкъууэ розэ, Дыгъэ пежьэу сытэджыху; Банэр штык ищ ау къысхуозэ, Зыкъызиткъым сеІэбыху...

(«Розэ») Псэм и щ асэщ дэ ди удз гъэгъахэр, Дыгъэ бзийри ди деж щынэхъ уэрщ,

Дуней псом хуэдэншэщ сэ си Лъахэр, Дищіри щіыуэ щыіэм я нэхъ пшэрщ... («Си лъахэр»)

Зэи хуэмыдэу нэхущ дунейр, Псэр зыгъэнщІ ди куэдщ, юоэу нахуэщ ди пщэдеир: Псэм фІыр и уэрэдщ...

(«Сэ илъэс тющІрэ пщІырэ сохъу»)

Бэр зыщіэкъум гугъу дехьыфым УхыгъэфІ дунейм щиІэнщ, Бэм я ныпыр ядэпхьыфым, «НасыпыфІэщ» бэм жиІэнщ.

(«Ухыгъэ»)

Узикуэд е узимащІэ -СщІэну сыхуэмей, Ауэ уэ мы зыр зэгъащіэ: Быдэу нэм щыжей...

(«Нэпс»)

Нобэ пцІы уупсым, КъыщІэщынщ пщэдей, ГубжькІэ бдзы уи Іупсыр Къэнэжынщ уи дей. («Напэр зыхъумэфым»)

Зэуэнкъым лІыгъэ хьэл тхуэхъуар ЗыхуэтпІыр - бийхэр фымыгугъэ, Къарууэ, лъэщуэ диІзу хъуар

Догъэпс и телъхьэу мамырыгъэм... («Мамырыгъэ») Гъэм и зэблэкІыгъуэр зэманым зэрызэІэ-

пихым хуэдэу, КІуащым и къалэм жаныр усыгъэм и Іэмал куэдым щІэщыгъуэу хуигъабзэрт, къэхъугъэ нэхум хуэпабгъэ гущІэ макъамэу, поэзием и гъэпсыкіэщіэ ІэмалкІэ екіуу зэіуищэрт. Зи гугъу тщ ахэри, адрей и тхыгъэ хьэ-

лэмэтхэри къурш псынэм и салъкъын къабзэу, ди лъэпкъ усыгъэм и фІыпІэм хуэфащэу нобэ хосыхь, макъ лъэщкіэ шэщіауэ бэм къадокіуэкі.

Уэр мыхъуам сыбгъэ дамэншэт. Шыуаныншэ лъахъшт, Жыг къута щІэгъэкъуэныншэт, Шэншэў жэм шхуэл къашт. Ауэ сэ у́зиІэщ. Гъ́ащІэр Уэрщ къызэзытар. Пхуэсщіыжыну пщіэ сопіащіэр, НэгъуэщІхэр хъымпІарщ. Зэрыжа**І**эу, «жэм и лъакъуэ И шкіэ имыукі», Ауэ, лъахэ, узгъэплъакъуэм,

Сыщі хьэрэм, сыукі, - зыхуегъазэ Кіуа-щым и хэку-анэм. Тафэтелэ зыхуищіыркъым, - и гурыщ эр псалъэ лей гуэрхэмк э хэІэтыкІауэ къиІуатэркъым, ахэр къызэрыгуэкіщ, фэрыщіагъым пэіэщіэщ, псэм йохуэбэкі. Ар усакіуэм и поэзием и хьэл нэхъыщхьэхэм ящыщщ.

🦳 э зэи слъэгъуакъым Бетlал, псэм щызу, ✓зызгъэнщІу и макъ гуакІуэм седэІуэну къысхуихуакъым. Мы дунейр щибгынам япэ лъэбакъуэхэр гъащіэм хэсшиеу арат. Итіани. сэ соціыху Бетіал. Соціыху, и тхыгъэ уахътыншэхэм ятхьэкъуа, ахэр зи гум щызыгъафІэ, абыхэм иригушхуэ, ирипагэ дэтхэнэ зыми хуэдэу.

«Стхар си макъкІэ вджы», - жиІэгъащ КІуащым. Уэсятми ярейуэ абы къытхуигъэна псалъэхэр псэкІэ къэзымыщтэрэ зыфіэмылъапіэрэ адыгэм къытхэту си фІэщ хъуркъым.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик, КъБР-м щІыхь зиІэ и журналист.

THANKP USSAW CA HAAPINPRIA CPIXANPRIAM

MANSIE ITCANSE

95-ра прикъуащ ППРЭС къызаралъхура дыгъуаса

УсакІуэшхуэ КІуащ Бетіал сэ ар илъэсипщіым ситу 1952 гъэм и гъатхэм къэсцІыхуауэ щытащ. Си анэм и дэлъху нэхъыщІэ Дудар Хьэутий, си узыншагъэм сэкъат игъуэтати, дохутыр къызигъэплъыну ди къалащхьэм сыкъишат. Абы щыгъуэ Хьэутий унэ иІэтэкъыми, «Налшык» хьэщІэщым щІэст. Ар журналистт, тхакІуэт, щылажьэр «Къэбэрдей пэж» газетырт (иджы «Адыгэ псалъэр»). Лэжьап Тэри жыжьэтэкъым, Лениным и проспектымрэ Лермонтовым и уэрамымрэ щызэхыхьэм деж щыт унэшхуэм и ещанэ къатырт. Хьэутий лэжьыгъэм зыкъыдигъахуэурэ дохутырхэм сишэрт, анализхэр сигъэтырт.

Тхьэшхуэм къритат зэфІэкІ

3ЭГУЭРЫМ гъатхэ пщыхьэщхьэ да-хэу ар къыщіыхьэжащ ліищ и гъу-фіьщіэ псоми хуащі! сэу. Сэ ахэр Хьэутий сигъэцІыхуащ. Зыр лІы лъагэт, макъ гъумт, накъэпакъзу плъагъурт, угъурлыфэ тетт. Ар хуабжьу ціэрыіуэ, зи пщіэр лъагэ композитор Мурадели Ванот. ЕтІуанэри лы лъагэшхүэт, пащіэ дахэ тетт, набдзэ Іувт, и натІэц фІыцІэр екІуу дэжьеят. Ар тхакІуэ Нало Ахьмэдхъант. ЛІы дахэт, Іэпкълъэпкъ зэкіужт, гуапагъэр и нэгум къищырт. Ещанэр лІы лъахъшэт, ар набдзэ Іувт, щхьэц фІыціэт, пащіэ тіэкіу тетт, нэ хъурейт. Лъахъшэ щхьэкіэ зэкіужт, зыіэузэрыІуплъэу удихьэхырт. Ар усакіуэ цІэрыІуэ КІуащ БетІалт.

Си анэш щалэ Хьэутий цыху лъагэт, дахэт, набдзэ фіыціэ Іувт, натІэцри лъагэу дэжьеят, и нэгур хуитт, угъурлыт, и нэ къабзэхэм гуапагъэ къыщІихырт. Сэ зэи зэхэсхакъым щыпсэуаи дунейм ехыжа нэужьи абы дзэрт. Хъыбар гуэрхэр къита нэужь, Іей хужаlayэ. Ар сыт щыгъуи цІыхум дикторым жиlaщ усакіуэ Кіуащ БещІэгъэкъуэн хуэхъуфырт.

А щІалиплІыр зэбгъэдэту сурэт ятепщІыкІыну уасэ иІэтэкъым, апхуэдизкІэ зэкІужхэти!

ГушыГэу, дыхьэшхыу, зыгуэрхэм и гугъу ящіыжу пліыри зэбгъэдэтхэт. Сэ сатырхэмкіэт: «Салам, Украина! Роскъызгуры/уэртэкъым ахэр зытепсэлъыхыр - урысыбзэр сщІэртэкъым абы щыгъуэ.

Мурадели Вано и гъуэншэдж быхъушхуэм и жып кууитIым иIэбэри хуэдэущ: «Привет, Украина! Россия, стіолым къытрикіутащ, Іуащхьэм привет!». «Саламыр» «приветкіэ» хуэдэу, пщІий дэ цІыкІухэр, къызэплъри жиlащ: «Кушай!».

Иужькіэ хьэщіэщым и япэ къатым щыі э рестораным псори дыкіуащ. къым, абы зэритхар тэмэму къызо-Абы узэрыщІыхьэу ижьырабгъумкІэ лъытэ. Япэрауэ, «салам» псалъэр иту зэи къыжьэдэкІыртэкъым. Сэ буфет щытт, адэкіэ лъагапіэ тіэкіум тхыгъэм фіы дыдэу хозагъэ, етіуа- япэщіыкіэ къысщыхъуащ ліыжьым къытест пшыналъэ еуэ оркестрыр.

загъэпсэхуу щіззу щізст. Зэ зы тіы- роіуэ, ещанэрауэ, усэр къызыб- щіащ дадэр зэрызахуэр. Кіуащ Бесыпіэхэмкіэ, зэми нэгъуэщі лъэныкъуэкІэ къакІуэурэ си гъусэхэм сэлам псоми къищынэмыщІауэ, езы адыгэ къым, ар зэманым и толъкъунхэм гуапэ кърах, езыхэми зэми я Іэр яшийуэ, зэм я щхьэр ягъэщхъыу сэлам ятыжырт. Языныкъуэхэри къэлъа-Іуэрт яхуэтІысыну.

Дэ псори етІуанэ Іэнэ сатырым, оркестрым пэгъунэгъуу дытІысащ. Музычауэхэр гуапэу къытщыгуфІыкІащ, дирижёрми сэлам къиту зыкъытхуигъэщхъащ.

Дирижёрым и гупым захуигъэзэжри, макъамэ гуакіуэ къэіуащ. Абы гур дэгызт икІи гуапэт, уи псэр иІэтт. Сэ сщІэртэкъым а макъамэр зытеухуар, ауэ си Іэпкълъэпкъ псомкіи зыхэсщІэрт ар, сигури нэшхъеигъvэ гуэрым икъузырт. Макъамэм зэм лъагэу, укъубеяуэ зричырт, зиlэтырт, зэми зиущэхурт.

КъызэрыщІэкІамкІэ, КІуащ БетІал а макъамэр фІы дыдэу илъагъурти, оркестрым абы папщІэ ар сыт щыгъуи игъэзащІэрт.

Куэд дэкІыжа нэужьщ сэ къыщысщіар макъамэ дахэр икіи гуузыр Польшэм щыщ композитор ціэрыіуэ, революционер Огиньский Михаил Клеофас (1765 - 1833) зэритхар. Макъамэр абы и полонез «Прощание с Родиной» жыхуиІэрат.

уэрэдыщіэ, щіэми, псоми зэлъащіысакІзу яІурылъ уэрэд дахэ. Уэрэдыр зэдатхат композитор Мурадели Ванорэ усакіуэ Кіуащ Бетіалрэ. Зытхахэм уабгъэдэсу я уэрэдым уедэlуэну дауэ къыпщыхъурэт!

узэщІиІэтэрт, уигъэгушхуэрт, удихьэхырт. Абы зэреджэр «Мамырыгъэм папщІэ Къэбэрдейм и уэрэдт». Уэрэдыр Іун щиухам оркестрыр къэтэзалыр зэф эуващи, Тэгуауэм зэтреч -

хьэм гухэхъуэу сиlap! Езы Бетlали гум къэкlырти, вакъэ езгъэгъэкъэбиужькІэ Мурадели хуиусауэ щытащ усэ дахэ, Вано зэрыцІыху нэсыр къигъэлъагъуэу. Композиторми къыгурыІуэрт, дауи, усакІуэм и мыхьэнэр...

КІуащ БетІал Дудар Хьэутий и гъусэу санаторэм щізупщіакіуэ си деж мызэ-мытІзу нэкІуащ. Корпусым ущіагъэхьэртэкъым, дызэрызэпсалъэр щхьэгъубжэмкіэт. Ахэр щыіукІыжкІэ, БетІал сыт щыгъуи Іэ ижьыр дридзейти урысыбзэкІэ жиІэрт: «ЖищІэлът, къупщхьэ быдэт, и нэгум ви и здравствуй!». Ар абы и псэлъафэт.

Зэгуэрым ахэр си деж къэкІуауэ щыІукІыжым, Хьэутий жиІащ пщыхьэщхьэм радиом седэІуэну. ЗэрысщІэжымкІэ, ар 1953 гъэм и гъатхэрт. Ди палатэм радио щ Іэтт. Пщыхьэщхьэ зэрыхъуу, Налшык «псэлъэн» щІитіал и усэщіэхэм къызэреджэнур. Усэр зыхуэгъэпсар Украинэр Урысейм зэрыгухьэрэ илъэс 300 а гъэм зэрырикъурт. Усэм къызэреджар урысыбзэкІэщ. Тхыгъэм къызэрыщІидзэр мы

сия, салам!».

Мыр къыщІыхэзгъэщхьэхукІым щхьэусыгъуэ иІэщ. Усэр нэгъуэщІхэм зэрадзэкІа нэужь, зэратхар мыпзэрахъуэкІащ. БетІал абы мыхьэнэ иримыту щытамэ, езыми апхуэдэу зэридзэкІыфынут. Ауэ апхуэдэу ищІанэрауэ, абы усэ сатырыр щІэщыгъуэу Іуэхур зыІутыр къыгурымыІуэу, арщ-Залыр инт, нэхут, дахэт, цІыхухэми егъэІу, езы псалъэри псоми къагугъэдэкІ лъэпкъри егъэбелджылы. А тІал дежкІэ блэкІа зэман шыІэтэусакіуэр зэрыгъэщіэгъуэныр къыхэ- ирихьэххэм ящыщтэкъым. Усакіуэр щырт. БетІал екіуу къеджэрт усэ. Абы и макъыр лантіэт, шэщіат, усэ игъэіум и ритм зэхэлъыкІэр пкъым щызэпхидзырт, нэхъ хэІэтыкІын хуей псалъэхэр игъэбелджылыт макъкІэ. А псори зэхэлъыжмэ, усэм эстетикэ къару игъуэ-

Мы зи гугъу сщІы усэр а пщыхьэщхьэм япэ дыдэу Іуауэ арат! А пщыхьэщхьэращ сэри япэ дыдэу нэгъэсауэ щызыхэсщар усэ жыхуа эр. Ар сэркіэ гъэщіэгъуэнт. Япэ дыдэу зэхэсхауэ арат усакіуэр и усэм къеджэжу!

Санаторэм сыкъыщІэкІыжа нэужьи БетІал Хьэутий щІыгъуу мызэ-мытІзу срихьэлІащ. Ауэ сэ иджыпсту зи гугъу сщІынур нэгъуэщІ зы Іуэхугъуэщ, ари усакІуэшхуэм ехьэліауэ.

Зи гугъу сщІыж зэманым «Победа» кинотеатрым нэхъ унэ дахэ дэтагъэнкъым къалэм. Унэм и щхьэм лъэныкъуэ зырызымкІэ къытетт уардэу къафэу, адыгэ фащэ ящыгъыу щІалэрэ хъыджэбэрэ я скульптурэ. Кинотеатрым и кlуэцlри дахэт, зал нэхъ инрэ зы нэхъ цІыкІурэ иІэт, и щІыхьэпІэри фойе дахэт, фильмым щІи-Мы пщыхьэ шхьэ дыдэм сэ зэхэсхаш мыдзэ шыкіэ ущыс хъунут зыбгъэп-

сэхуу, зыгуэрхэм жаlэм уедаlуэу. Кинотеатрым и гупэмкіэ Къэбэрдей уэрамымрэ Грибоедовым и уэрамымрэ я зэпылъыпІэм деж щытт фэншэ дыдэу будкэ цІыкІу. Абы махуэ псом щІэст хьэмшэрий ліыжь лъа-Макъамэр маршым хуэдэу Іурт, хъшэ. Лыжьым вакъэ игъэкъабзэу

арат. Нэрылъагъут лІыжьыр гъащІэм гугъу зэрыщехьар, тыншыгъуэ зэримыІар, зэрытхьэмыщкІэр. ЛІыжьым и джащ, авторхэм я дежкіэ щхьэ ящіу, нэгур хуабжьу зэлъат, фіыціэт, и нитІри плъыжьыфэ щІэту утхъуат. Гъэ-

махуи щІымахуи пыІэ хуабэ гъуабжэ укъуея щхьэрыгът. Псалъэ лъэпкъ хэмыту, гурыму макъамэ нэщхъей гуэр щэхуу жиlэрт. Лыжьым и цlэр Щэмелт. Абы деж я вакъэ ягъэкъэбзэну БетІал сымэ щІыхьэрт, абыхэм сащІыгъуу сэри сыщыщыІа къэ-

хъуащ.

Илъэс куэд дэкlащ. Бетlали 1957 гъэм накъыгъэм и пэщ эдзэ махуэм дунейм ехыжащ. Сэ 1961 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым урысыбзэмрэ литературэмкіэ и къудамэм сыщіэтіысхьащ. Ди тхыдэфилологие факультетыр абы щыгъуэ къалэм и парк ихьэпІэм деж щытт (иджыпсту медицинэ факультетщ). ЩІыпіэр дахэщ, и хъуреягъыр къэкіыгъэщ, псым узэпрыплъмэ, Брамтэр (Вольнэ Аул) болъагъу.

Махуэм еджэныр духа нэужь, Къэбэрдей уэрамымкІэ сыкъехы-Сэ схуэІуэтэжынукъым а пщыхьэщ- жырт, зэзэмызи Щэмел ліыжьыр си зэныр си шхьэусыгъуэу сыщІыхьэрт. ЛІыжьым сэри сыщыгъупщагъэнутэкъым, абы ищІэжырт БетІал сымэ сазэрыщІыгъуар. Сэ сфІэфІт лІыжьым и уэрэд къызгурымы уэм седэгуэну, и макъ щэхур зэхэсхыну, ар езыр псэлъэрейуи щыттэкъым.

ГъэщІэгъуэныратэкъэ, дапщэрэ сыщІэмыхьами, дэ дякум дэлъыр зы псалъэмакът. Ар кІэщІт, зы псалъи щІызмыгъуу икІи кІэрызмыгъэхуу зэрекІуэкІыу щытам хуэдэ дыдэу сотхыж, и теплъэри сымыгъэкІуэдын щхьэкіэ зэздзэкіыркъым:

Шэнтым сызэрытІысу ліыжьым кърегъажьэ.

Ты кабардин? - абы и щхьэр къимыІэту, и Іуэхуи къимыгъанэу къызоупщІ.

- Кабардин, изот жэуап.
- · Откуда?
- Куркужин.

Ыыы... - мэгурым лыжьыр, си къуажэр иціыху фіэкіа умыщіэну, ауэ сэркІэ хьэкът ар абы зэи зэрыдэ-

- мыхьар. АдэкІэ пещэ:
 - Бетал знаешь?
- · Знаешь, жызоlэ зыдэсщly.

- Хороши человек! Абдежым шиухырт лІыжьым и псалъэр. Зы псалъэ къыпищэртэкъым, сыщІыхьэхункІи арат жиІэр, адэкІэ и дзапэ уэрэдыр хуэму иукъуэдиижырт.

ГъэщІэгъуэнырат, лІыжьым БетІал теухуа и псалъэхэр блэкІа зэманым хьэкіэ, иужькіэ, сегупсысыжри, къэссыт щыгъуи и лъэпкъым и гъащІэм и тхьэгъушщ...

Урыс культуролог цІэрыІуэ, философ Баткин Леонид къэшІэрэшІэжыныгъэ лъэхъэнэм и цІыху пашэхэм папщіэ итхащ ахэр я гъащіэ хэтыкіэкіэ, я псэм и дахагъкІэ, я гупсысэкІэ гуманисту зэрыщытар. Мы гукъэкІыж тхыгъэм зи цІэ къыщисІуахэр нобэ къытхэтыжкъым. Ауэ ахэр я псэукіэкіэ, я акъылым и къарукІэ, Іуэху ялэжьахэмкІэ гуманисту щытахэщ. Ахэр ди лъэпкъым и ціыху пашэхэм яшышш. Сэ си гупсысэр щызэфІэувэм абыхэм си Іэпэр яІыгъыу гъащІэм и гъуэгум сытрагъэуващ.

Махуэ къэс зэрыхьзэрийуэ екlуэкl ди гъащіэм гу лъыттэркъым икіи тэмэму къыдгурыІуэркъым цІыхум и мыхьэнэр. КІуащ БетІал усакіуэ гуимыхужщ, ар хэкупсэт икІи интернационалистт. Тхьэшхүэм кърита зэф1экІымрэ и цІыхугъэ инымрэ зэщІэжьыуэу абы и псэм хэлът.

ШОКЪУИЙ Къадир, философ, культуролог, критик.

Зэи пщыгъупщэнукъым

КІуащ Бетіал ящыщщ зэгуэр фіыуэ пціыхуу, и тхыгъэхэм удахьэхауэ, абыхэм ящіэлъ гупсысэ куумрэ гурыщІэ къабзэмрэ уи гум хыхьауэ, упсэуху пщымыгъупщэж, махуэ къэси узыхуэзэ, уи дзыхь зэбгъэз, узэчэнджэщ ціыхухэм. Сэркіэ щапхъэщ Бетіал и усыгъэхэри и гъащІэри.

БЕТІАЛ дунейм зэрехыжрэ куэд къыщыхъуащ ди литературэм, ауэ абы и жьантІэр зыхуэфащэ усакІуэщ ар ноби. КІуащ Бетіал усакіуэ насыпыфіэхэм ящыщу къыщіэкіащ, сыту жыпіэмэ къызыхэкіа лъэпкъым ар псэу щіыкіэ зэхищІыкІауэ, фІыуи илъэгъуауэ щытащи.

> КЪАГЪЫРМЭС Борис, КъБР-м и цІыхубэ усакіуэ.

Фэеплъ мыкІуэдыжын

Кіуащ Бетіал «Си гъащіэм и гуащіэ» и япэ тхылъыр къыщысіэрыхьам, гуфіэгъуэу сиіам щіэ щіэткъым. Нобэ хуэдэу сощіэж а махуэр. «Къэбэрдей» альманахым тету сыкъызэджауэ щыта «Индыл», «Къэбэрдей», «Си псыхъуэгуащэр», «Элладэ хэку», «Си гъусэщ» усэхэм нэмыщі, а тхылъым усэщіз куэд, «Джониті»

АЗЭМАНЫМ ЩоджэнцІыкІу Алий и «Тхыгъэ къыхэха-хэмрэ» КІыщокъуэ Алим и «Шум и гъуэгумрэ» зэдгъэтІылъэкІмэ, пщІыхьэпІзу тлъагъуу ди Ізпэгъут. А тІум яхуэфащэу, я ныбжьэгъу пэжу, я лэжьыгъэ гугъур япэкІэ игъэкІуэтэну игурэ и щхьэрэ зэтелъу, къзуват усакІуэщІз къзунэхуар - КІуащ БетІал. Поэзием зыІэпиша тхылъеджэхэм «Тхыгъэ къыхэхахэмрэ» «Шум и гъуэгумрэ» бгъэдагъэуват «Си гъащіэм и гуащіэр», 1950 гъэм къыдэкіар. Абы лъандэрэ а щым зэгуэхыпІэ-зэгуэчыпІэ яІэкъым - зыр къыхэхи, къэнаитыр зыгуэр хуэныкъуэ хъуа къыпфощі, зэщІыгъумэ, ди махуэ дыгъэр щызу зэщіоблэ, ди жэщ мазэр мэпщІыпщІ - поэзием и налкъутхэр яхэлъщ абыхэм. А щым ятха псори налкъут защізу щремыт, мыщіз ІэрыщІхэри къахрехуэ - дыщэ кІанэхэр яхэзщи, уи псэр къагъаблэ, уи гур къагъэнэху. А налкъутналмэсхэр зэхуэмыдэу шрет я инагъ-ціыкіуагъкіэ, къапих нуркіэ, ауэ нэр щасыкі, макъамэ гуакіуэу узыщіашэ.

Апхуэдэу зэзэмызэ хъунщ къызэрыхъур - усакІуэ зэмыщхьищ, зым и лъэмбым зыр ипкізу, зы литературэм къыщыхыхьэ.

Дэ фІыуэ дыщыгъуазэщ КІуащ БетІал хуэдэ усакІуэшхуэ махуэ къэс къызэрамылъхум. Апхуэдэ талант гъуэзэджэ куэдрэ литературэм къызэрыхэмыхьэм. Аращ нэхъри гум къыщеуэр ар пасэу ажалым зэрытэшцихар, апхуэдэу фІыуэ илъагъу гъащІэм зэрыхихар. Ауэ а зэман мащІэ зэрыпсэуам абы и лъэпкъым хуищ ар усак уэм и фэеплъ мыкІуэдыжщ. А фэеплъыр ди бынхэм, абыхэм я быныжхэм ящыгъупщэнкъым. Ар и лъэпкъым и гуфІэгъуи и гуауи усэбзэкІэ къэзыІуэтэфа усакІуэшхуэу игъащІэкІэ ди литературэм къыхэнэнш.

> ТХЬЭГЪЭЗИТ Зубер, КъБР-м и цІыхубэ усакІуэ.

Кіуащ Бетіалрэ сэрэ дыщызэрыцІыхуар гъэрщ. Ар си деж къэкІуат, и республикэм совет властыр зэрыщагъэуврэ илъэс 30 зэрырикъур щагъэлъэпіэну махуэшхуэм сригъэблэгъэну. Си пащхьэм къитт адыгэ щіалэ пліабгъуэ хэщІыхьа. И нэгум <u>къыхэщхьэхукІырт акъылы-</u> фіагъэ нэщэнэ лъагэмрэ угъурлыгъэ къызыщІих и

 ЫЗДЭПСАЛЪЭМ, БетІал дэрэжэгъуэ ин къызи-тащ. ШыІэныгъэшхуэ зыбгъэдэлъ ціыху гушыі эрей апхуэдэут ди япэ зэlущіэм и ужькіэ си нэгу къызэрыщіэ-

нэшхуитіу мызэ-мытізу

ажалым Іуплъахэмрэ.

къыщысщІар абы и творчествэм щыгъуазэ сыхуэхъуа нэужьщ. ГурыщІэ къабзэрэ усэ шэрыуэхэмрэ, псалъэ жанхэмрэ образ ІупщІ-

усакІуэшхуэм и творчествэр ПСОМИ къахэзыгъэщхьэхукІыр, зыми емыщхь зыщІыр.

КІуащ Бетіалрэ сэрэ уэрэд зэдэттхащ - «Мамырыгъэм папщІэ къэбэрдей уэрэдымрэ» «Совет Къэбэрдейм и уэрэдымрэ». Бетlал и къалэмыпэм къыщІэкІащ нэгъуэщі композиторхэми макъамэ зышІалъхьа жьгъыру зыбжанэ.

Мурад куэд иІащ си ныбжьэгъум - хунэсакъым. БетІал й ныбжьэгъуахэм, и КІуащ Бетіал и уасэ дыдэр лэжьэгъуахэм я къалэнщ абы къызэринэкіа усыгъэ псори зэхуахьэсыжыну. Композиторхэм я пщэ къыдохуэ БетІал и усэ шэрыуэхэм макъамэ щалъхьэу я гъащІэм пащэну.

Дэ тхэкІыжащ псэ къабзэ зиlа ныбжьэгъу щыпкъэ, зыхузэфіэкіа, нэхъыбэжкІэ дызыщыгугъа цІыхушхуэ.

> МУРАДЕЛИ Вано. композитор. 1957 гъэ

Бетіал сабийхэр егъэлеяуэ фіыуэ илъагъурт. 1954 гъэ.

Хьэжбат сымэ я гъусэу зегъэпсэху

Напэкіуэціхэр зыгъэхьэзырар Текіужь Заретэщ.

Щыгьуэ псальэ

Пединститутым дыщыщеджэ зэманырщ сэ КІуащ БетІал щысціыхуар. Япэу дыщызэхуэзари еджапіэм и стадионырщ. Иужькіэ редакцэм дыкъагъакіуэри, нэхъ зэгъунэгъу дызэхуэхъуащ. Сэлам зэтх къудей мыхъуу, дызэ-<u>щізупщіэрт, дызэкіэлъыкіуэрт. Ди тхакіуэ, усакіуэ</u> нэхъыжьхэм я зэхуэсхэм дызэгъусэу дыщіэст.

СОЩІЭЖ зэгуэрым ЩоджэнцІыкІу Алий къыджиІауэ ✓ щытар: «Фытхэ, фытхэ, фытхэ». Дэ абы и чэнджэщ дыхуэныкъуэу зыхуэдгъэзауэ арат. Нэхъыжьхэм пщТэ яхуэтщІырти, япэ зидгъэщу дабгъэдыхьэртэкъым.

Зэи сщыгъупщэжынкъым балъкъэрхэм ди щІыналъэм къыщыдгъэзэжам щыгъуэ КІуащым сэ сыкъызэрыригъэблэгъэжауэ щытар. «Сэфарджан, Сэфарджан» - арат Бетlал къызэрызэджэр. И хьэ ціыкіур дэнэ щіыпіи и гъусэу здишэрт. Псэушхьэ фІыуэ илъагъурт.

Балъкъэр газетым и редактору сыщагъакІуэм, 1957 гъэм накъыгъэм и 5-м, къэдгъэзэжа нэужь, япэ дыдэу къыдэдгъэк а номерым КІуащ БетІал теухуа щыгъуэ псалъэрэ и сурэтрэ къытрезгъэдзауэ щытащ. Абы щхьэкІи псалъэмакъ гуэрхэм сыхагъэтащ, ди газетым и япэ къыдэкІыгъуэр щыгъуэ тхыгъэхэмкіэ къыщіэдбгъэдзащ, жаіэри. Сэ апхуэдэу щіэсщіам щхьэусыгъуэ иІэт. БетІал си ныбжьэгъуфІым и мызакъуэу, лъэпкъ усакіуэшхуэт, ціыху ахъырзэмант. Сэ абы сепціыжыфынутэкъым...

МАКИТОВ Сэфар, Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэ усакіуэ. 2010 гъэ

ТхакІуэ фІэрафІэ <u>Шэрэджыпс ефахэм цІыху щэ</u> рэ я закъуэкъым, атіэ и фіэрафіаджащэ зыбжанэ къахэк ащ, Къэбэрдейм и мызакъуэу, адыгэ псоми я щэнхабзэр лъагэу зыіэтахэм ящы-

щу - джэгуак Іуэшхуэ Агънокъуэ Лашэ, узэщіакіуэ Борыкъуей Тіутіэ, уэрэдгъэіу Къардэнгъущі Зырамыку, дуней псом яфіэтельыджэ гъуэщІхэри.

АГУПЫМ яхуэфащэу яхэтащ усакіуэ ціэрыіуэ Кіуащ Бетіал. Ар лъэпкъым зэрыхэlvар и vcэ хьэлэмэтхэмрэ Хэку зауэшхуэм щызэрихьа лІыгъэм-

гъымрэ и ІуэрыІуэдзыгъэмкІэ я псэм дыхьэу фіыуэ къалъагъурт псоми. Абы и псэр апхуэдизкіэ зэіухати, фІыуэ къэзылъагъу мыхъуа зырызри ныбжькІэ къебийрт. БетІал зэхэгъэж жыхуаlэр ищlэу щытакъым: мэкъумэш зыщІэри, къулыкъу зезыхьэри. дирижёр Темыркъан Юрэ, нэ- шырыкъущІэри, щІэныгъэм пэрытри псори и псэм щызэдигъафІэрт. Ауэ КІуащ Бетіал и ціэ дахэр дунейм къыщІытенар усыгъэ гъуэзэджэу къытхуигъэнахэрщ.

НАЛО Заур. 2005 гъэ

ANUIS MICANIS

• Тхыдэм и лъагъуэхэмкІэ

Лъэпкъ ІэщІагъэлІхэм я кІыщ

ГъащІэм къыщыхъу Іуэхугъуэхэм ящыщ куэд лъэужьыншэу тхыдэм хокіуэдэж, арщхьэкіэ абыхэм яхэтщ жылагъуэм мыхьэнэ щызиіэхэр, ціыхухэм я гум къинэхэр. Апхуэдэщ Къэбэрдей пединститутым къепхауэ лэжьэну 1945 гъэм и жэпуэгъуэм къызэрагъэпэщауэ <u>щыта школ-интернатыр. А еджапІэм мыхьэнэшхуэ иІащ</u> Хэку зауэшхуэм и иужьрей лъэхъэнэм ди республикэм щіэныгъэм хэпщіыкіыу зыщиужьынымкіэ. Интернатым и гъэсэнхэм ди лъэпкъ тхыдэм хатхащ щІыхь зыпылъ напэкіуэці куэд.

нэмыщіауэ, лъэпкъ іэщіагъэліхэр щымащіэ дыдэт республикэм и Іуэхущіапіэхэм, парт, къэрал къулыкъущІапІэхэм. Абыхэм я бжыгъэувэжынымрэ республикэм щІэгъэхуэбжьауэ зеящыщт. А мурадхэр зэгъэхъулІэнымкІэ хэкІыпіэфіт ныбжьыщіэ зэчиифІэхэр республикэм и жыеджапІэ нэхъышхьэ зэмыліэужьыгъуэхэм щіэтіысхьэным хуэзыгъэхьэзыр ІэнатІэ къызэгъэпэщыныр. Апхуэдэ еджапІэфІ хъуащ 1945 гъэм и жэпуэгъуэм Налшык къыщызэГуахауэ хьэл-щэныр иубзыху хуэдэт, щыта школ-интернатыр.

ЕджапІэм щекІуэкІ лэжьыгъэр лъэныкъуэ куэдкІэ къыщхьэщыкІырт къызэрыгуэкІ курыт школым. Абы щеджэхэр илъэс 14 - 18-хэм ит щІалэгъуалэрт. Ахэр щеджэрт икІи щыпсэурт интернатым, абы щызекіуэ хабзэхэр ткіийуэ ягъэзащізу. ШхакІуэ кІуэми, зыплъыхьагуп-гупурэт зэрежьэр, нэжыІэм фіэкіыну хуимыту.

Апхуэлэ хабээ ткІийхэр лъагэхэр зэрызыІэригъэхьэлэжьа

ИНТЕРНАТЫР къызэlуа- хуауэ жыпlэ хъуну егъэджахын хуейуэ унафэ къыщіа- кіуэ Іэщіагъэм хуиіэ лъащтам щхьэусыгъуэ иІэт: Хэ- гъуныгъэ инымкІэ, щІэблэр ку зауэшхуэр иуха нэужь, гъэсэнымкі зыхищі эжэуапнаІуэ къэхъуащ ди республи- лыныгъэшхуэмкІэ. Дэтхэнэ кэр ІэщІагъэліхэм хуабжьу сабийми бгъэдыхьэкіэ щхьэзэрыхуэныкъуэр. ЩІыпІэм и хуэ къыхуэзыгъуэтыфу щыта курыт школхэр 1945 гъэм егъэджакІуэ Іэзэм, психолог къэзыухахэм адыгэу яхэтыр лъэщым «адыгэ МакаренныбжыыщІэ 12 къудейт. Къи- кэкІэ» еджэрт. А цІэ лейр абы хуэкІуэрт и Іуэху зехьэкІэ пэрытымкіэ, лэжьыгъэр къызэрызэригъэпэщ щІыкІэхэмкІэ. Къамбийр зи пашэ еджапіэм щіэблэм щіэныгъэр зэрыхъур проценти 10 - 12 гъэфІ щрагъэгъуэт къудейм и къудейт. Зауэм зэхикъута закъуэтэкъым, атІэ абы ныбцІыхубэ хозяйствэр зэфІэ- жышцІэхэр лъэпкъ хабзэм къитІасэу щагъасэрт, нэхъыжьхэм пщІэ хуащІу, ныбгъзужьынымрэ зэбгъэтІы- жьэгъугъэр ялъытэу, гу къалъэкІынкІэ Іэмал зимыІэ бээкІэ гупым хэтыфу. Интернатым шылажьэ Іэшіагъэліхэр хэплъыхьауэ къыхахауэ апхуэдэти, ахэр егъэджакіуэ къудейтэкъым - ахэр я гъэсэнхэм я дежкіэ икіи адэлэхэм къыщыхэщыпыкlayэ анэт, икlи ущиякlуэт, икlи ныбжьэгъу пэжт.

Интернатым щеджахэм сащыщщ сэри. Дэ ди щыгъынхэри хэхауэ тхурагъэдырт, зэщхьу, зы жыпхъэм тету. Абыи еджакІуэхэм ди сыту жыпіэмэ а интернат фащэр тщыгъыу уэрамым дыдэтмэ, псоми занщізу дыкъацІыхурти, интернатым и унафэщі щыпкъэмрэ абы и егъэджакІуэхэмрэ яхуэфэщэну дызэрыщытыным дыхущІэкъу зэпытт.

Зэи тщымыгъупщэжыну ди гум къинащ ди егъэджакіуэхэр, унэтіакіуэхэр. Апкіуэ къалэм дэкіми, ахэр хуэдэхэт, къапщтэмэ, Тавлиновэ Галинэ Георгий и пхъур, хъыжь гуэр я гъусэрэ абы и Хьэтыкъуей Жансурэт Мурат хэлыдыкІырт республикэм и и пхъур, Коротиновэ Аннэ политикэ, социальнэ, эконо-Андрей и пхъур, Ульянов Да- микэ гъаш эм. Къызэрысшыщытепщэ ІуэхущІапІэм егъэ- ниил Корней и къуэр, нэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэ- гъуэщІхэри. Интернатыр зэжьыгъэмкіэ ехъуліэныгъэ рылэжьа илъэси 10-м къриубыдэу абыхэм яхузэфіэкіащ фынум и шэсыпізу куэдым къэралым и еджапіз нэкъалъытат абы и унафэщіу хъыщхьэ зэмылізужьыгъуэ-Къамбий Хьэматі зэрагъзу- хэм лъэпошхьэпоуншэу шіэвар. Абы тригъэчыныхьат тІысхьэфын, абыхэм ехъуреспубликэм егъэджэны- лІэныгъэ яІэу щеджэфын, гъэмкіэ и министру а зэма- щытхъу яізу къэзыухыу із-КІыщокъуэ щіагъэлі нэсу ди республи-Алим. Езым хуэдэ Іэщіа- кэм къэзыгъэзэжыфын щіагъэлІхэм Къамбийр къащ- лэгъуалэ ягъэхьэзырыну. хьэщыкІырт къызыхуалъ- Интернатым и гъэсэнхэм

Акъылыр зэІызыгъэхьэ щхъухьыр республикэм къизышэр яубыдащ

Республикэм и хабзэхъумэ органхэм къахутащ акъылыр зэІызыгъэхьэ щхъухь лізужьыгъуэхэр Германием кърашурэ Къэбэрдей-Балъкъэрым къызэрашэ щІыкІэр. Абыхэм къаубыдащ Урысей Федерацэм и щІыналъэм щызэблагъэкіыну хуимыту ягъэува пкъыгъуэхэр КъБР-м и Іуащхьэмахуэ муниципальнэ районым щыпсэухэм ящыщ зым къызэришэр икіи республикэм и щіыналъэм тегуэшауэ къызэригъэпэща сатуущІхэм зэраІэригъэхьэр. ИрагъэкІуэкІа оперативнэ лэжьыгъэм ипкъ иткІэ абы къыкъуахащ акъылыр зэlызыгъэхьэ амфетамин щхъухьу куэд дыдэ.

Щхъухьыр хабзэм къемызэгъыу зэблэзыгъэкІым Урысей Федерацэм и Уголовнэ кодексым и 30-нэ статьям и 1-нэ. 3-нэ Іыхьэхэм, 228.1-нэ статьям и 4-нэ Іыхьэм и «г» пунктым къыщыгъэлъэгъуа хабзэншагъэхэр илэжьауэ къилъытэри, Налшык къалэ судым ар илъэсищрэ ныкъуэкіэ игъэтіысащ.

> УФ-м ШынагъуэншагъэмкІэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу КъБР-м щыІэ́м и пресс-ІуэхущІапІэ.

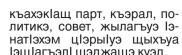
Дзэм и еджапІэхэм щІэтІысхьэнухэр къыхах

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и дзэ комиссариатым и къудамэу Налшык къалэм щыІэм къыхех УФ-м ЗыхъумэжыныгъэмкІэ и министерствэм, дзэм пыщІа адрей министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ я еджапіэ нэхъыщхьэхэм 2016 гъэм щІэтІысхьэну хуейхэр. Дзэ ІэщІагъэхэмхуеджэну зи мурадхэм КъБР-м и дзэ комиссариатым и къудамэу Налшык щыІэм зыхуагъазэ хъунущ тхьэмахуэ къэс блыщхьэм, бэрэжьейм, мэремым сыхьэт 14-м щегъэжьауэ

Адресыр: КъБР, Налшык къалэ, Уэлджырым и уэрам, 26 (Красноармейскэ уэраму щытар), пэш №45.

Редактор нэхъыщхьэ

хьэм и къуэдзэ), ЖьэкІэмыхъу Маринэ (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), Ширдий Маринэ (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), Гъурыжь Мадинэ (жэуап зыхь секретарь), Къардэн Маритэ, НэщІэпыджэ Замирэ, Хьэжыкъарэ Алик, ЩхьэщэмыщІ Изэ.

ящыщу 480-м я щІэныгъэм щыхагъэхъуащ СССР-м и еджапІэ иужькІэ ди республикэм къулыкъу лъагэхэр щаlыгъащ. Апхуэдэхэщ ди республикэм и парт, правительствэ ІэнатІэхэм зи зэфІэкІ къыщызыгъэлъэгъуахэу КъБАССР-м и Министрхэм я Советым и УнафэщІу щыта Мамхэгъ Михаил, партым и обкомым и промышленно-транспорт къудамэм и унафэщІа ГъукІэпщ Мусэрбий, ди республикэм юстицэмкІэ и министру щытахэу ГуэбэщІыкІ Владимир, Щоджэн Іэбу, щІыпІэ промышленностымкІэ и министр къулыкъур зыІыгъа Машэз Юрэ, КъБАССР-м и профсоюзхэм я советым и унафэщІу щыта Сэбаншы Розэ, Налшык къалэ гъэзэщІакІуэ комитетым и тхьэмадэу, КъБР-м и Президентым и чэнджэщэгъуу щыта Сыжажэ Валерэ. Бахъсэн, Советскэ районхэм я гъэзэщіакіуэ комитетхэм я унафэщІу лэжьа Иуан Залымджэрий сымэ, нэгъуэщІ-Интернатым и гъэсэнхэм

къахэкіащ щіэныгъэлі ціэрыІуэхэр, лъэпкъ экономикэм, медицинэм, щэнхабзэмрэ гъуазджэмрэ зи зэфІэкІ лъагэхэр щызыгъэ-ІэщІагъэлІхэр. лъэгъуа Абыхэм ящыщщ техникэ щІэныгъэхэмя доктор, академик Быгуэ Хьэзрэталий, медицинэ щІэныгъэхэм я доктор, профессор Къущхьэбий Виктор, тхыдэ щ Іэныгъэхэм я доктор, профессор ТекІуий Анатолэ, филологие щІэныгъэхэм я доктор, академик ХьэкІуащэ Андрей, КъБР-м и цІыхубэ тхакІуэ Къэрмокъуэ Мухьэмэд, УФ-м шэнхабзэмкіэ шіыхь зиіэ и лэжьакіуэ Афіэунэ (Текіуий) Рае, КъБР-м щэнхабзэмкІэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ Къэзан Сусаннэ, УФ-м, КъБР-м щіыхь зиіэ и дохутырхэу Чэрим Борис, КІыщокъуэ Хьэтау сымэ, нэгъуэщІ куэди. ІэщІагъэ зэгъэгъуэтыным япэ лъэбакъуэхэр щыхуэтча еджапІэр къэзыухахэм къахэкІащ щІэныгъэ зэмылІэужьыгъуэхэм я кандидату 45рэ. Абыхэм ящыщу цІыху 30-м нэс мызэ-мытІзу хахащ КъБАССР-м и Совет Нэ-

хъыщхьэм и депутату. ЖыпІэнурамэ, къызэры-зэІуахрэ илъэс 70 ирикъу интернатым щеджахэр вагъуэбэм хуэдэу а зэманым къыхъумкІэ, абыхэм я цІэхэм сыт хуэдэ лъэхъэни хуэфащэ увыпІэ щаубыдын хуейщ ди щІыналъэм и тхыдэм, къытщІэхъуэ шІэблэм лъэныкъуэ куэдкіэ щапхъэу хуагъэлъагъуэу. **КЪУЩХЬЭ Мухьэжид**,

УФ-м, КъБР-м щІыхь зиІэ я энергетик, зауэмрэ лэжьыгъэмрэ я ветеран.

ІэщІагъэлі щэджащэ куэд. Псори зэхэту цыху 500 щеджащ интернатым. Абыхэм нэхъыщхьэхэм,

> Къэбэрдей-Балъкъэрым фут-болымкіз и япэ лигэм щекіуэкі зэхьэзэхуэр иухащ. Абы и регла-ментым зэритымкіз, япэ увыпіэр зыубыд командэм республикэ чемпионатым и лигэ нэхъыщ-хьэм щыджэгуну Іэмал егъуэт.

> ЗЭХЬЭЗЭХУЭМ и япэ джэгугъуэм къыщыщІэдзауэ пашэныгъэр зыубыдынум щхьэкіэ бэнэныгъэ нэхъ гуащіэ езыгъэкіуэкіар командиті къудейуэ жыпІэ хъунущ - ХьэтІохъущыкъуей къуажэм и «ХьэтІохъущыкъуеймрэ» Прохладнэ и «Горис-179»-мрэ. Гъуэрыгъуэурэ япэ увыпіэр зыубыдурэ къекіуэкіа гупитыр хуэм-хуэмурэ къакіэлъыкіуэхэм къащхьэщыкащ. ХьэтІохъущыкъуейдэсхэмрэ Прохладнэ и ліыкіуэхэмрэ хуабжьу къакіэлъеіэ Бахъсэн и «Дани» командэм зэпеуэр нэхъ гъэщІэгъуэн ищІырт. Псори щызэхэкІар иужьрей джэ-

> гугъуэхэрщ. ЗэкІэлъхьэужьу бахъсэндэсхэмрэ «Къэщкъэтаумрэ» ефІэкІа «ХьэтІохъущыкъуейм» зэхьэзэхуэр иухыным иджыри зы джэгугъуэ и Іэжу япэ увып Іэр зы Іэригъэхьащ. Иужьрей зэгущгэр хьэтгохъущыкъуейдэсхэм драгъэкІуэкІын хуе́ящ Лэскэн-2-м и «Шагъдийм», арщхьэкіэ, иужьрейхэр зэіущіэм къримыхьэлІэфыну хъыбар къыщрагъащіэм, пашэхэм я очкохэм иджыри 3 занщІзу къыхэхъуащ.

Хъцэпсапіэр нахуапіэ мэхъу

Илъэс 28-рэ дэкіа нэужь хьэтіохъущыкъуейдэсхэм лигэ нэхъыщхьэм ягъэзэж Я командэр зэхьэзэхуэм зэрыщы-текІуам игъэгушхуа хьэтІохъущыкъуейдэсхэм я гуфІэгъуэм гъунэ иІэтэкъым. Илъэс 28-рэ дэкІа нэўжь

ахэр зи телъхьэ гупым Къэбэрдей-Балъкъэрым и чемпионатым и лигэ нэхъыщхьэм игъэзэжат. «Къэббалъкъстрой» компанием и генера льнэ директор, Хьэтlохъущыкъуей щыщ Хьэжы Руслан и фlыгъэкlэ къызэрагъэпэщыжа командэр къуажэдэс щ алэгъуалэр зэщ эзыгъэуІуа ІэмалыфІ дыдэ хъуащ. - Си къуажэгъухэм я текlуэныгъэм щхьэкlэ икъукlэ сыгуфlащ. Хьэ-

тІохъущыкъуей щыщ Іэпщэ Александр сызэрырипагэм хуэдэу, абыхэм си шхьэр лъагэу сагъэлъагъужащ, - жеІэ Хьэжым. - Ди щІалэхэр зэфІэкІ лъагэ зиІэхэщ. Ар абыхэм къагъэлъэгъуащ мазихкіэ екіуэкіа зэхьэзэхуэм зэрыщыджэгуамкіэ. Ауэ ехъулІэныгъэхэм хэгъэхъуэн хуейщ. Ар зэлъытар тренерхэм я закъуэкъым, атІэ езы футболистхэми я бгъэдыхьэкіэрщ. Дяпэкіэ абыхэм къапэщылъ зэіущіэхэр гугъужщ.

Командэм къыдэщІхэм нэхъыфІу ялъэгъуа футболистхэм ящыщщ гъуащхьауэ Молэ Андемыркъан. Абыи псынщІагъэмрэ Іэзагъымрэ я щыхьэтщ джэгугъуэ 24-м къриубыдэу топ 33-рэ и хьэрхуэрэгъухэм я гъуэм зэрыдигъэкlар.

- Ар сэ командэм и ехъулІэныгъэм хуэсщіа хэлъхьэныгъэщ, - жеіэ Молэм. - Сэ согуф Іэ топ щыдэзгъэк Іам и деж, ауэ мынэхъ мащІзу срогушхуэ сэ еста топымкІэ бжыгъэр шыдэкlуейкlэ. Гъэ джэгугъуэм «ХьэтІохъущы-

къуейм» и гъуэм къыдагъэкlа топхэр адрейхэм яйм нэхърэ зэрынэхъ мащіэр я фіыгъэщ гъуащхьэтетхэу Архэст Муратрэ Къарэнашэ Астемыррэ.

Футболист лъэщу зыкъагъэлъэгъуащ Соблыр Азэмэт, Щоджэн Ас-Зэракіуш Родион, Аслъэн Азэмэт, Молэхэ Аслъэнрэ Адмиррэ, Багъэтыр Адмир, Щхьэгъум Анзор, АбытІэ Іэбубэчыр, Архэст Ислъам

Гъуащхьауэ Кхъуахъуэ Ислъам ерыщщ. Гугъуехь мащІэ ятри-

гъэлъа абы и хьэрхуэрэгъухэм я гъуащхьэхъумэхэм?! Щытхъу хуэфащэщ абы и къуэш Юри.

«ХьэтІохъущыкъуейм» и тренерхэм ягу ирохь гъуащхьэхъумэ Шорэ Артур и джэгукіэр. Абыхэм къызэралъытэмкіэ, командэм апхуэдэ псэемыблэж футболист Іэмал имы-Ізу хэтын хуейщ, псом хуэмыдэу лигэ нэхъыщхьэм щыщыджэгу

ФІыщІэшхуэ яхуэфащэщ гупым и текІуэныгъэм зэманрэ гугъуехьышхуэрэ хэзылъхьа тренерхэу Бжэмбей Хъусенрэ Жэмыхъуэ Мухьэдинрэ. Командэм и дэтхэнэ джэгукіэми бгъэдыхьэкіэ щхьэхуэкіэ щІалэхэр хуэгъэхьэзырыныр ехъулІэныгъэм и Іыхьэ ныкъуэу къэп

лъытэ хъунущ. - Ди къалэн нэхъыщхьэу зыхуэдгъэувыжыр етІанэгъэ лигэ нэхъы́щхьэм зыщыдгъэбыдэнырщ. КъыкІэлъыкІуэ илъэсхэм пашэныгъэхэм дыхущІэкъунущ, - жиІащ Бжэмбей Хъусен.

НЫР Ізуес.

Хьэфан и саугъэтыр

Нарткъалэ дэт «Іуащхьэмахуэ» картодромым щекІуэкІащ МВД-м щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ Дзэгуей Хьэфан и фэеплъ саугъэтым бгъэдэк Кубокыр - еплъахэм нэхъ ягу ири**щыщІзбэна, картингымкІз КъБР-мичем** хьам и саугъэтыр - иратащ Нарткъалэ и пионат зэјухарэ республикэм пашэныгъэр къыщыхьынымкіэ зэпеуэрэ.

УРЫСЕЙ Федерацэм Къэрал кіуэці ІуэхухэмкІэ и органхэм я лэжьакІуэм и махуэм ирихьэл э УФ-м и ДОСААФ-м и щыналъэ къудамэу КъБР-м и Аруан районым щыІэмрэ «Іуащхьэмахуэ» спорт-техникэ клубымрэ къызэрагъэпэща зэпеуэхэм хэтащ Къэбэрдей-Балъкъэрым, Ставрополь, Краснодар крайхэм я картингист ныбжьышІзу 50-м нэблагъэ.

Зэхьэзэхуэхэр фэеплъ зыхуащІа, милищІыхь зиІэ и лэжьакІуэ Дзэгуей Хьэфан республикэм хабзэр щыгъэбыдэным хэлъхьэныгъэшхүэ хүэзыщіа ціыху ціэрыіуэхэм пеуэхэм кърихьэлІат Дзэгуей лъэпкъым и лыкІуэхэри

лицэм и полковник Дзэгуей Бориси и щІа- тащ Аруан районым и щІыпІэ самоупралищыр хабзэхъумэхэм яхишащ. Я лъэп- вленэм и Іэтащхьэ КІущ Валерэ. къым къыбгъэдэкІыу Борис спортсменхэм

ехъулІэныгъэ яІэну ехъуэхъуащ. А махуэм картодромым къекІуэлІахэм яхэтт хьэщіэ лъапіэ дыдэхэр - КъБР-м

• Студент гъащІэ

«Іуащхьэмахуэр»

хабзэм кІэлъоплъ

КъБКъУ-м иджыблагъэ къы- зэгухьэныгъэр щаубзыху зэхуэс.

натіэм и лэжьакіуэ Аджий За- хэзыльхьар КъБКъУ-м и студсове-

ринэ къызэрыджи амк і э, мы ма- тырщ. Абыхэм къа і эта Іуэхур да іы-

хуэхэм зэхэтащ а жылагъуэ гъащ университетым и администра-

«Іуащхьэ-

Еджапіз нэхъыщхьэм и пресс-із- гъэпэщынымкіэ

къэрал кіуэці Іуэхухэмкіэ и органхэмрэ къэрал кіуэціыдзэхэмрэ я ветеранхэр. Абыхэм къа-«Іуащхьэмахуэ» командэм и спортсмен Бекъалды Ринат.

Зэхьэзэхуэр удихьэхыу, гъэщ Іэгъуэну екІуэкІащ. Командэ зэпеуэм щытекІуащ Нарткъалэ и «Іуащхьэмахуэ» гупыр. Щхьэзакъуэ зэхьэзэхуэм щытекІуахэм яшышш Хъущт Чэрим, Мэкъуауэ Ислъам, Чэрты Артур, Бекъалды Марат, Кудинов Олег, Большаков Денис, Штыкель Дмитрий сымэ. Япэ увыпІищыр къэзыхьа спортсменхэм Дзэгуей Хьэфан и сурэтыр къызытещ медалхэр, кубокхэр, щіыхь тхылъхэр иратащ. Зэпеуэм щытекІуахэм иратащ цэм и подполковник, СССР-м и МВД-м Урысей МВД-м и «Аруан» къудамэм къыбгъэдэкі щіыхь тхылъхэр.

Іуэхугъуэр дагъуэншэу къызэрызэрагъэпэщам икіи зэрырагъэкіуэкіам паг ящыщщ. Спортсменхэр ягъэгушхуэну зэ- даль щхьэхуэхэр хуагъэфэщащ КъБР-м транспортымрэ гъуэгу хозяйствэмкІэ и министр Къудей Арсенрэ Дзэгуей лъэпкъым Хьэфан бынитху ипіащ. Абы и къуэ, ми- я нэхъыжьхэмрэ. Абыхэм медалхэр яри-

Къэрал кіуэці іуэхухэмкіэ министерствэў КъБР-м щыІэм и пресс-Іуэхущіапіэ.

цэм, жылагъуэ советым, КъБР-м щыІэ

МВД-м и управленэм. «Іуащхьэмахуэ»

зыф аща шалэгъуалэ зэгухьэны-

гъэщІэм и къалэн нэхъыщхьэхэм

ящыщщ жылагъуэ хабзэр еджапІэми, студент къалэ цІыкІуми, къала-

щхьэм и цІыху зэхуэсыпІэхэми къы-

щызэпемыгъэудыныр, щэныф агъым

ЯРОПОЛЬСКИЙ Георгий Борис и къузр

Къэбэрдей-Балъкъэрым и литературэм хэщІыныгъэшхуэ игъуэтащ. Куэдрэ хьэлъэу сымэджа нэужь и ныбжьыр илъэс 58-нэм иту щэкІуэгъуэм и 21-м дунейм ехыжащ усакіуэ хьэлэмэт, зэдзэкіакіуэ Іэзэ Яропольский Георгий Борис и къуэр.

Яропольский Георгий 1957 гъэм дыгъэгъазэм и 17-м Новосибирск къалэм къыщалъхуащ, 1961 гъэм Налшык къэІэпхъуащ. Курыт еджапІэм иужькІэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым инджылызыбзэмкіэ и къудамэм щіэтіысхьэри, ар фіы дыдэу 1981 гъэм къиухащ.

Иужькіэ егъэджакіуэу Яныкъуей курыт школым щыіащ, «Телемеханика» ПО-м техникэ литературэм и зэдзэкlакlуэу щыlащ, «Эль-Фа» тхылъ тедзапlэм редактору, «Литературная Кабардино-Балкария» журналым редактор нэхъыжьу щылэжьащ.

Иужьрей илъэсхэм абы творчествэмрэ литературэ пэжьыгъэхэр зэдзэкіынымрэ и къару псори хуиунэтіащ. «Домино», «Эксмо» тхылъ тедзапІэхэм папщІэ абы урысыбзэкІэ зэридзэкІащ Грин Грэм и «Ар зэуапІэ губгъуэщ», Томас Дональд и «ХьэщІэщ хужь», «Арарат», «ПцІащхъуэ», «Сфинкс», Эмис Мартин и «Лондон и губгъуэхэм деж» романхэр.

И гъащ э псор Яропольский Георгий яхуигъэпсащ къэбэрдей, балъкъэр, урыс литературэм. Абы къыдигъэкlащ езым и усэхэр щызэхуэхьэса «Пролог», «Акт третий, сцена первая», «Реквием по столетию», «Сфера дымчатого стекла», «Нечто большее» тхылъхэр.

Апхуэдэу Яропольский Георгий урысыбзэкІэ зэридзэкlащ Щоджэнцlыкly Алий, Мечиев Кязим, Кlыщокъуэ Алим, Кулиев Къайсын, Тхьэгъэзит Зубер, Отаров Керим, Бабаев Ибрэхьим, ІутІыж Борис, Созаев Ахъмэт, Гъубжокъуэ Лиуан, Уэрэзей Афлик, нэгъуэщІхэми я тхы-

Урыс псалъэмрэ усэмрэ я тхьэмадэхэм ящыщу къалъытэ Рейн Евгений Яропольский Георгий къилъытэу щытащ иджырей Урысейм и усакіуэ, зэдзэкіакіуэ нэхъыф дыдэхэм яшышу.

ЦІыху хьэлэмэт, усакіуэ гъуэзэджэ Яропольский Георгий Борис и къуэр дэ зэи тщыгъупщэнкъым.

> КъБР-м Шэнхабзэмкіэ и министерствэ. КъБР-м и ТхакІуэхэм я зэгухьэныгъэ, КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэ. КъБР-м Печатымрэ ціыхубэ коммуникацэхэмкіэ и къэрал комитет, КъБР-м Граждан жылагъуэ ІуэхущІапІэхэм ядэлэжьэнымрэ лъэпкъ Іуэхухэмкіэ и управленэ.

КъБР-м ЩэнхабзэмкІэ и министерствэм, КъБР-м Печатымрэ цІыхубэ коммуникацэхэмкІэ и къэрал комитетым, КъБР-м и ТхакІуэхэм я зэгухьэныгъэм, КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Горянка», «Советская молодежь» газетхэм, «Литературная Кабардино-Балкария», «Іуащхьэмахуэ», «Минги Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналхэм, программэхэр къэзыт «Къэбэрдей-Балъкъэр» телекомпанием, «Къэбэрдей-Балъкъэр» къэрал телерадиокомпанием, «Налшык» жылагъуэ радиотелекомпанием, «Къэбэрдей-Балъкъэр» республикэ хъыбарегъащ за агентствэм, «Эльбрус» тхылъ тедзапІэм, «КъБР-м и цІыхубэ хъыбарегъащіэ Іуэхущіапіэхэм я лэжьыгъэр къызэгъэпэщынымкІэ комплекс центр» къэрал кІэзонэ ІуэхущІапІэм, «Тетраграф» ООО-м я лэжьакіуэхэм гущіыхьэ ящыхъуащ усакіуэ, зэдзэкіакіуэ Яропольский Георгий Борис и къуэр игъуэ нэмысу зэрылар ики абы и Іыхьлыхэмрэ и благъэхэмрэ яхуогузавэ.

и пщалъэхэр къагурыгъэlуэныр. Дружинэм и унафэщІу хахащ ЛІыхъугу - Университетым щеджэ студент мин 30-м ящыщу мини 5 нэхъ мыхъуми Іуэхум къыхэтшэфмэ, абыкІи ди мурадхэр къыдэхъулІауэ къэтлъытэнущ, - жеІэ КъБКъУ-м и Іуэхухэр зегъэкІуэнымрэ хамэ къэрал зэпыщіэныгъэхэмкіэ и управленэм и унафэщІ Тату Талин.

Налшык къалэ администрацэми университетми я администрацэхэм я ліыкіуэхэм зэрыжаіамкіэ, ахэр апхуэдэ щ алэгъуалэ жыджэрхэм зэрыхъукіэ ядэіэпыкъунущ. Къинэмыщіауэ, «Іуащхьэмахуэм» хэтхэм абыкІэ щыхьэт тхылъхэри дамыгъэ хэхахэри иратынущ, льготэ щхьэхуэри яІэнущ.

КъаІэта Іуэхугъуэм теухуауэ студентхэм упщІэ куэд яІэт. Абыхэм жэуап яритащ полицэм и полковник Таукенов Зейтун.

- ЩІалэгъуалэ дружинэм хэтхэр студент къалэ цІыкІум хабзэхэр къыщызэпемыгъэудыным кІэлъыплъыфмэ, ари ди дежкіэ дэіэпыкъуныгъэ ин дыдэщ. - жиІащ Таукеновым. - Ди зэдэлэжьэныгъэм фІы куэд къызэришэнум шэч хэлъкъым.

КЪАРДЭН Маритэ.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаІэта Іуэхугъуэхэм я пэжагъымкІэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь.

Газетыр Іэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м Тел.: 76-01-28, 76-01-10

Газетыр 1994 гъэм мэкъуауэгъуэм и 14-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр

Зы илъэсым газетыр 250-рэ къыдокІ. «Тетраграф» ООО-м щытрадзащ. КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 33

Мы къыдэкІыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Къаншокъуэ Эллэ, редактору Жыласэ Замир, корректорхэу Щоджэн Ин**нэ** (1, 3-нэ нап.), **Щоджэн Заирэ** (2, 4-нэ нап.). КомпьютеркІэ газетым и теплъэр ящІащ Дол Маринэ, Щомахуэ Марианнэ, Ныр Саидэ, Мэлбахъуэ Анжелэ, Бещто Оксанэ, сурэтхэм елэжьар Бицу Жаннэщ.

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер ІэнатІэм щагъэхьэзыращ. Газетым Іэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр 51531 •Тираж 3.167 • Заказ №1950

ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд

Редколлегием хэтхэр

Жыласэ Заурбэч (редактор нэхъыщ-

Езыгъэтхахэр «Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр).

щызэрагъэпэщащ

махуэ» щ алэгъуалэ дружинэ.

КъыдэзыгъэкІхэмрэ редакцэмрэ я хэщІапІэр 360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

ЩІАЛЭГЪУАЛЭ дружинэр къызэ-

жэрдэм

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкІэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ ІуэхухэмкІэ - 42-22-86; къуажэ гъащІэмрэ экономикэмкІэ - 42-57-59; щэнхабзэмкІэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхъумэ Іуэхущ Іап Іэхэм ядэлэжьэнымкІэ - 42-60-53; хъыбарыщІэхэмкІэ, спортымрэ письмохэмкІэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ-47-32-15; зэдзэкІакІуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием -47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер ІуэхущІапІэм -42-26-41; сурэттехым - 42-75-78.

Авторхэмрэ редакцэмрэ я Іуэху еплъыкІэр зэтехуэ зэпыту

федеральнэ пощт зэпыщ эныг ээхэмк Іэ и управленэм.

щІыналъэ ІуэхущІапІэм №Н-0065-м щІэту ятхащ.